

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE

NÁRODOHOSPODÁRSKA FAKULTA

UNIVERZITA KOMENSKÉHO V BRATISLAVE

PRÁVNICKÁ FAKULTA

Evidenčné číslo: 101002/B/202136109009327848964

EKONOMICKÉ A PRÁVNE ASPEKTY KRÍZY VO VENEZUELE

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
NÁRODOHOSPODÁRSKA FAKULTA
UNIVERZITA KOMENSKÉHO V BRATISLAVE
PRÁVNICKÁ FAKULTA

EKONOMICKÉ A PRÁVNE ASPEKTY KRÍZY VO VENEZUELE

Označenie práce:	Bakalárska práca
Študijný program:	Ekonómia a Právo
Študijný odbor:	Ekonómia a Manažment
	Právo
Školiace pracovisko:	Katedra ekonomickej teórie
Vedúci záverečnej práce:	Ing. Gabriela Dovál'ová, PhD.

ČESTNÉ VYHLÁSENIE

Čestne vyhlasujem, že záverečnú prácu som vypracoval samostatne a že som uviedol všetku použitú literatúru.

Dátum:

.....

POĎAKOVANIE

Touto cestou by som rád poďakoval za cenné pripomienky, rady a odbornú pomoc pri vypracovaní bakalárskej práce vedúcej práce Ing. Gabriele Dovál'ovej, PhD.

ABSTRAKT

MALINOVSKÝ, Tomáš: Ekonomické a právne aspekty krízy vo Venezuele – Ekonomická univerzita v Bratislave. Národohospodárska fakulta, katedra ekonomickej teórie NHF. – školiteľ: Ing Gabriela Dováľová, PhD. Bratislava: NHF, EU, 2021, 48s.

Cieľom bakalárskej práce bolo priblížiť ekonomický vývoj vo Venezuele a popísať vybrané ekonomické a právne aspekty Venezuelskej krízy. Ďalej sme sa pokúsili vyhodnotiť v akej miere sa jednotlivé determinanty ekonomického vývoja na kríze podieľali. Práca spočíva z troch kapitol. V prvej je charakterizovaný ekonomický vývoj Venezuely do začiatku krízy. V druhej určujeme cieľ práce, metódy a metodiku. V tretej kapitole potom vyhodnocujeme výsledky práce a poskytujeme národohospodárske a právne návrhy riešenia krízy.

Kľúčové slová: Venezuela, kríza, analýza, príčina, právo, ekonómia.

ABSTRACT

MALINOVSKÝ, Tomáš: Economic and legal aspects of Venezuelan crisis – The University of Economics in Bratislava. Faculty of National Economy, Department of Economic Theory NHF. – thesis supervisor: Ing Gabriela Dováľová, PhD. Bratislava: NHF, EU, 2021, 48s.

The goal of the bachelors thesis was to describe the historical development of Venezuela and focus on the economic and legal aspects of Venezuelan crisis. Furthermore, we tried to individually ascertain to what degree were those aspects responsible for the crisis. The thesis consists of three chapter. In the first, the historical development of Venezuela is characterised up to the beginning of the crisis. In the second we determine the goal of the thesis, its methods and methodology. In the third chapter we evaluate our results and offer economic and legal recommendations for the solution of the crisis.

Keywords: Venezuela, crisis, analysis, cause, law, economics.

OBSAH

1.	Historický vývoj problematiky.....	1
1.1	Chavizmus a politická situácia vo Venezuele v roku 1998	1
1.1.1	Ekonomická kríza v roku 2003	5
1.1.2	Socializmus 21. storočia	7
1.1.3	Implózia a úpadok Venezuelského štátu	10
1.2	Chávizmus podľa Madura	12
2.	Cieľ práce, metodika a metódy práce.....	14
3.	Výsledky práce.....	16
3.1	Determinanty ekonomického rastu	16
3.1.1	Makroekonomické a externé prostredie	17
3.1.1.1	Syntetická analýza	27
3.1.3	Inštitúcie a vládnutie	29
	Záver.....	35
	Zoznam použitej literatúry	
	Literárne zdroje	
	Internetové zdroje	

ZOZNAM TABULIEK, OBRÁZKOV, GRAFOV

Grafy:

Graf 1 Rast miery inflácie vo Venezuele	13
Graf 2 Miera nezamestnanosti vo Venezuele.....	16
Graf 3 Miera rastu inflácie vo Venezuele.....	27
Graf 4 Miera rastu inflácie vo Venezuele.....	28
Graf 5 Rozpočtový schodok ako % HDP.....	29
Graf 6 Výmenný kurz USD k BSS.....	31
Graf 7 Vládne výdavky ako % HDP.....	32
Graf 8 Rast HDP na obyvateľa, %.....	34
Graf 9 Priemerná ročná cena ropy za barel.....	35

Tabuľky:

Tabuľka 1 Výpočet korelácie.....	25
----------------------------------	----

ZOZNAM POUŽITÝCH SKRATIEK

- PDVSA** – Petroleos de Venezuela
- CNE** – Consejo Nacional Electoral
- PSUV** – Partido Socialista Unidad Venezuela
- IMF** – Medzinárodný menový fond
- USD** – Americký dolár
- BSS** – Venezuelský bolívar
- OSN** – Organizácia Spojených národov
- ECB** – Európska centrálna banka

ÚVOD

História Venezuely ako samostatného správneho celku sa začala v roku 1522, kedy bolo územie, na ktorom dnes leží, kolonizované Španielskom. V roku 1811 vyhlásila od Španielska nezávislosť a vstúpila do federatívneho zväzku štátov s názvom Gran Colombia, v ktorom ostala do roku 1830.

V modernej histórii - od roku 1958 - sa jej, na rozdiel od jej susedov, podarilo uniknúť vládam vojenských diktátorstiev a vo Venezuele vznikla tradícia demokratického zriadenia štátu, ktorá Venezuelu ekonomicky aj ľudsko-právne posúvala na regionálne výslnie.

V osemdesiatych a deväťdesiatych rokoch dvadsiateho storočia Venezuelská ekonomika trpela v dôsledku poklesu cien ropy a rastu národného dlhu. Nespokojnosť občanov vyústila v nebezpečné protesty v roku 1989, dva nepodarené štátne prevraty v roku 1992 – jeden z nich vedený Hugom Chávezom (bol zatknutý a prepustený v roku 1994), víťazstvom Huga Cháveza vo voľbách v roku 1999 a prijatie novej ústavy taktiež v roku 1999.

Kým počas života Huga Cháveza bola jeho vláda vo Venezuele považovaná za úspešnú, po jeho smrti sa krajina dostala do najväčšej ekonomickej a humanitárnej krízy aká kedy existovala, v krajine aktívne nezasiahnutej vojnou alebo prírodnou katastrofou. V krajine sú bežné výpadky elektriny a vody, jedlo a lieky sú v obchodoch nedostupné a distribuované vládou len prostredníctvom armády alebo na čiernom trhu za ceny mnohonásobne vyššie ako v susedných krajinách. Kontrola cien a politika znárodňovania spôsobila, že z krajiny utieklo veľké množstvo domáceho aj zahraničného kapitálu, čo prakticky znemožnilo rýchle zotavenie ekonomiky. Politicko-právne problémy sú taktiež značné, prakticky všetky politické práva Venezuelských občanov boli nepriaznivo zasiahnuté. Ich protesty sú rozháňané násilím, voľby sa stali nedemokratickými a sloboda slova a akademická sloboda sú potlačované. Korupcia v krajine sa každým rokom zvyšuje.

V našej práci preskúmame príčiny a dôvody tejto krízy a pokúsime sa navrhnúť riešenia.

1. Historický vývoj problematiky

1.1 Chavizmus a politická situácia vo Venezuele v roku 1998

Hugo Chávez, vodca neúspešného prevratu v roku 1992, bol zvolený za venezuelského prezidenta v decembri roku 1998 s 56.2% hlasov. Počas svojej volebnej kampane sľúbil radikálnu zmenu vo venezuelskej spoločnosti, zrušenie tradičných politických strán a pretrvávajúceho politického systému, vybudovanie priamej demokracie, vykorenenie korupcie, zníženie chudoby a nerovnosti, napísanie novej ústavy a prekonanie rentierskeho modelu založeného na príjmoch z ropy. Chávez veril, že koreňom problémov ktoré vo Venezuele sú, je zlyhanie politického systému zapríčinené korupčnými politickými elitami a je potrebné ho rozrušiť.

Chávezov názor na ekonomiku spočíval v kritike liberalizácie trhov, ale na začiatku svojej vlády nepodporoval myšlienku vytvorenia centrálne plánovanej ekonomiky, skôr zmiešanej – so silným štátom, regulujúcim a naprávajúcim zlyhania trhu. Zo začiatku Hugo Chávez nechcel meniť hlavné makroekonomické politiky aplikované predchádzajúcou vládou, dôraz bol kladený na zmenu politického systému, keďže veril že to je príčina väčšiny venezuelských problémov.¹

Chávez v roku 1999 vyhlásil dve referendá, prvé sa týkalo otázky novej ústavy - za hlasovalo 71,8% voličov. Nasledovalo referendum o vytvorení ústavodarného výboru, ktorý by túto ústavu vytvoril a bolo prijaté s podporou až 88% hlasujúcich. V nasledujúcich voľbách do tohto výboru získali jeho podporovatelia až 95% hlasov - teda 125 zo 131 kresiel.

Ústavodarné zhromaždenie schválilo zákon, ktorým si prideliť moc zrušiť vládne inštitúcie a odvolať úradníkov, ktorých vnímali ako skorumpovaných. Tiež schválili zákon “Ley Habilitante“, ktorý umožňoval prezidentovi dekrétmi tvoriť zákony.

V roku 2000 po schválení novej Ústavy, ktorá dávala prezidentovi široké právomoci (medzi iným predĺžila jeho volebné obdobie na 6 rokov a umožnila mu dve po sebe idúce) boli zvolané nové voľby, v ktorých Chávez získal 59,8% hlasov.

¹ WILPERT, Gregory. Changing Venezuela by taking power : the history and policies of the Chavez government, 1. vyd. London : Verso, 2007 328s. ISBN 9781844675524

Do konca roku 2001 vytvoril Chávez v kontexte Ley Habilitante 49 zákonov², vytvárajúc konflikt so súkromnými podnikateľmi, zahraničnými investormi a opozíciou. Dva z najkontroverznejších zákonov boli (1) pozemkový a poľnohospodársky zákon a (2) uhľovodíkový zákon, ktorý vstúpil do platnosti v roku 2002. Pozemkový a poľnohospodársky zákon rozdal rozsiahle pozemky Venezuelských veľkostatkárov drobným poľnohospodárom - podľa Venezuelského parlamentu bolo takto rozdaných až 2,7 milióna hektárov.³ Uhľovodíkový zákon zas určoval, že minimálne 51% PDVSA musí vlastniť štát. PDVSA bol pôvodne v roku 1943 Venezuelským štátom zriadený ropný koncern, ktorý bol v osemdesiatych rokoch sprivatizovaný. Tento zákon ho navrátil do rúk štátu. Zákon tiež zvýšil podiel na zisku z predaja ropy 16,6% na 30%⁴. Podnikatelia, odbory a opozícia boli presvedčení, že nové zákony sú protiústavné a nerešpektujú súkromné vlastníctvo, čo malo negatívny dopad na súkromné domáce aj zahraničné investície.

Do roku 2001 Chávezova vláda pokračovala v makroekonomickej politike zavedenej predošlými vládami a ropná politika spočívala v dohodách s členmi OPEC-u na výhodnejších cenách ropy, čo bolo kľúčové, nakoľko v minulých rokoch jeho členské štáty rutinne ignorovali produkčné kvóty. Toto, v súbehu s rozšírením produkcie v krajinách mimo OPEC-u – hlavne Mexika a Ruska, viedlo k prudkému poklesu v cene ropy. Chávez v prvých sto dňoch svojej vlády vyjednal s väčšinou členov OPEC-u (a krajín produkujúcich ropu mimo neho) zníženie produkcie a dodržiavanie OPEC kvót.⁵

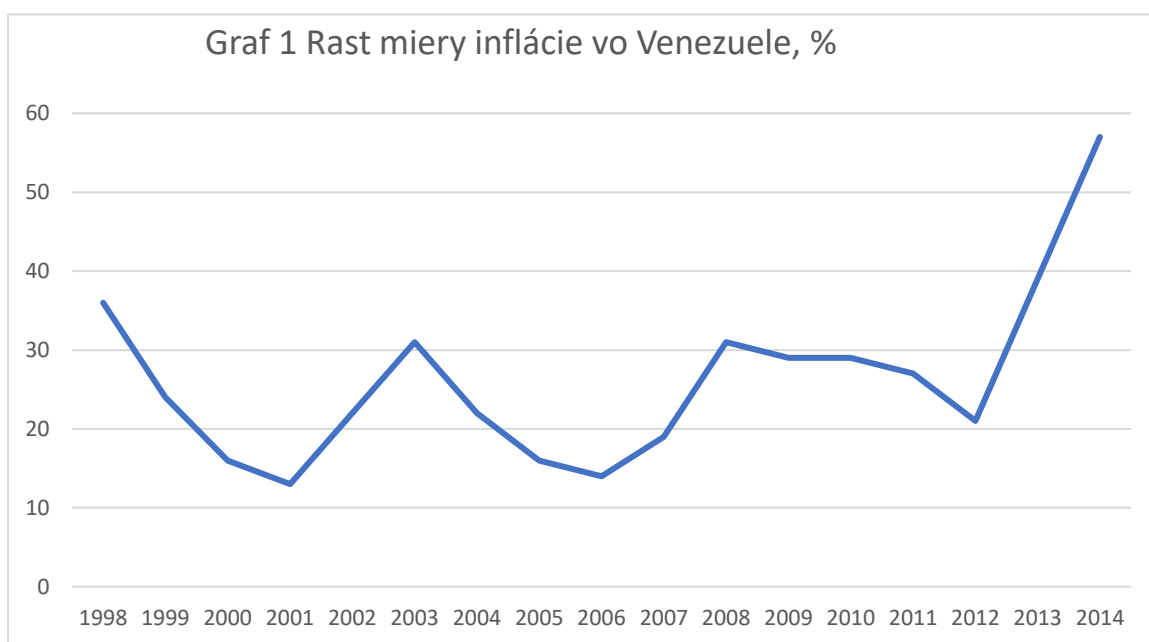
² VERA, Leonardo, Macro-Policy, Venezuela 1999-2014: Oil Governance and Economic Performance, In: Comparative Economic Studies, Palgrave Macmillan, Jún 2015 57, 31s. Dostupné online: https://www.researchgate.net/profile/Leonardo-Vera-3/publication/279218897_Venezuela_1999-2014_Macro-Policy_Oil_Governance_and_Economic_Performance/links/59a021540f7e9b0fb8990558/Venezuela-1999-2014-Macro-Policy-Oil-Governance-and-Economic-Performance.pdf

³ Podľa Global Americans, 11. apríl 2017. Dostupné online: <https://theglobalamericans.org/2017/04/seizing-land-seeding-chaos-venezuela-biography-hunger-2/>

⁴ WILPERT, Gregory. The Economics, Culture and Politics of Oil in Venezuela. In: Venezuelanalysis. Dostupné online: https://www.researchgate.net/publication/265038551_The_Economics_Culture_and_Politics_of_Oil_in_Venezuela

Hlavným cieľom makroekonomickej politiky bolo zníženie deficitu, zakotvenie nominálneho kurzu a zníženie inflácie. Dosiahnutie stabilizácie cien ukotvením výmenného kurzu malo udržať fiškálnu rovnováhu. Výmenný kurz sa mal pohybovať v určenom pásme, ktoré ale nezodpovedalo skutočnému dopytu po Venezuelskom bolíware na medzinárodnom trhu.

Ukotvenie reálneho výmenného kurzu prispelo k zníženiu miery inflácie z 36% v roku 1998 na 13% v roku 2001. Na druhej strane rastúce ceny ropy zvýšili celkovú hodnotu vývozu a zahraničné menové rezervy. Očakávalo sa, že výmenný kurz bude aj do budúcnosti nepriaznivý pre zahraničné súkromné investície. Na kontrolu úniku kapitálu vláda vo februári 2002 nastavila systém sadzieb výmenných kurzov a umožnila fluktuáciu. Výsledkom bolo znehodnotenie reálneho výmenného kurzu, pričom miera inflácie sa zvýšila až na 31,2%

Zdroj: IMF, vlastné spracovanie

v roku 2003, ako môžeme vidieť na grafe 1.

11. apríla 2002 prebehol nepodarený pokus o prevrat, spôsobený Chávezovou snahou spraviť z PDVSA hlavný zdroj financií pre jeho politické projekty. Výmenou ropných expertov za politických spojencov, zosmiešňujúc PDVSA a oznámením o ich prepustení v priamom prenose nečakane obrátil verejnú mienku proti sebe.⁶

⁶ Podľa Foreign Policy, dostupné online: <https://foreignpolicy.com/2018/07/16/how-venezuela-struck-it-poor-oil-energy-chavez/>

Samotný pokus o prevrat bol vyvolaný časťou armády odporujúcej Chávezovmu rozkazu vystupňovať násilie proti protestujúcim - protest proti odvolávaniu manažmentu si vyžiadala 19 obetí a 110 zranených. Chávez bol armádou zadržaný, ale po trojdňových protestoch za jeho prepustenie bol znova prepustený. 2. decembra toho roku sa začal štrajk v PDVSA, ktorý sa postupne pretransformoval na generálny štrajk. Štrajk trval dva mesiace a štrajkujúci nedosiahli požadované zmeny - odstúpenie Cháveza a navrátenie pozícií vrcholovému manažmentu PDVSA. Štrajk mal ale vážny dopad na ropné exporty a ekonomiku, keďže Chávez z PDVSA prepustil až 18 000 zamestnancov ako odplatu za štrajk.⁷

Politické nepokoje a stúpajúca nedôvera vyvierajúca z inštitučných zmien spôsobených novými zákonmi mali negatívny dopad na ekonomické výsledky. Napriek zvýšeniu cien ropy, od 1998 do 2002 kleslo HDP na obyvateľa priemerne o 4.4%, skokovo až o 10.3% v roku 2002. Rokom 2002 padla miera zahraničných investícií a neropných exportov, zahraničné menové rezervy klesli z 20.5 miliardy dolárov v roku 2000 na 14.86 miliardy dolárov v roku 2002 - kvôli úniku kapitálu.

⁷ Podľa Canada: Immigration and Refugee Board of Canada, 21. máj 2004, dostupné na: <https://www.refworld.org/docid/41501c7215.html>

1.1.1 Ekonomická kríza v roku 2003

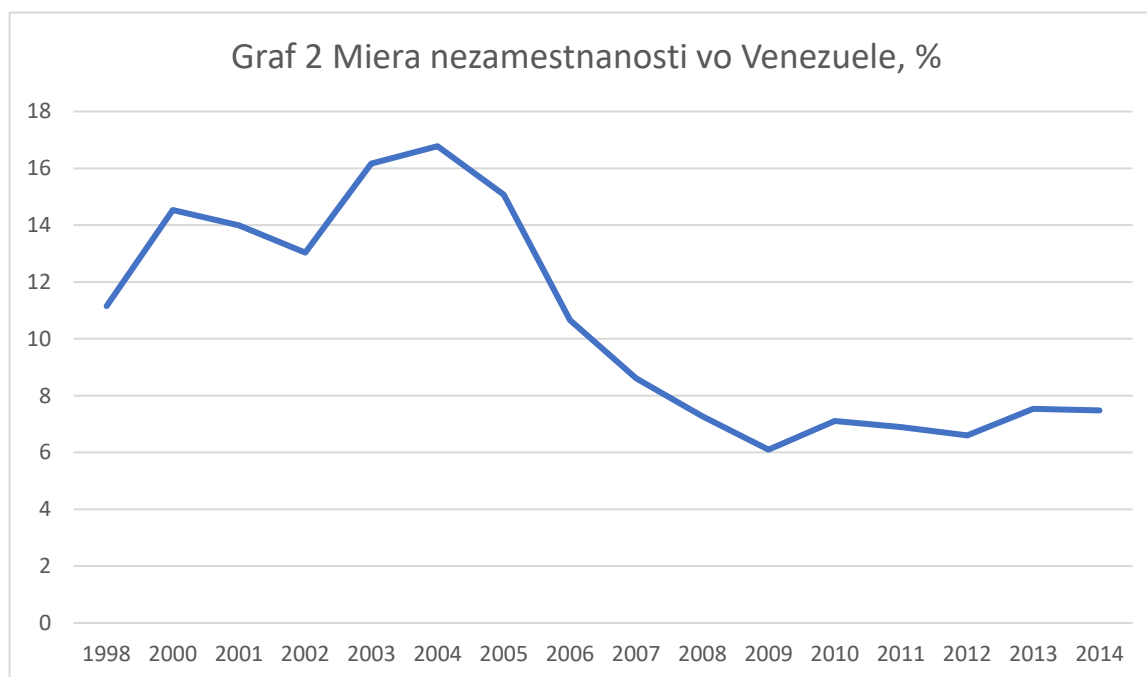
Ropný štrajk sa začal 2. decembra 2002 a trval dva mesiace, s vážnymi dopadmi na ekonomiku. Počas týchto dvoch mesiacov boli zatvorené viaceré výrobné a predajné podniky. Ropná produkcia bola paralyzovaná, čo malo za následok nedostatok jedla, pohonných hmôt a iných spotrebných statkov. Nezamestnanosť prudko vzrástla a produkcia statkov a služieb prudko klesla. Štrajk, podporovaný opozíciou, médiami, odbormi a vrchným manažmentom v PDVSA sa snažil donútiť Chávezovu vládu zmeniť ekonomickú politiku a dosiahnuť inštitucionálne zmeny. Štrajk skončil na začiatku februára keď Chávezova vláda začala proces radikálnych zmien v ekonomickej a sociálnej politike. Od 27. januára boli zavedené cenové limity, pokrývajúce takmer 50% tovarov a služieb používaných na výpočet indexu spotrebiteľských cien. V nasledujúcich rokoch podliehalo cenovým limitom čoraz viac tovarov a služieb a 5. februára bola nastavená kontrola výmenného kurzu. Tieto opatrenia však mali neočakávaný efekt – zo spotrebných statkov, hlavne jedla sa stalo nedostatkový tovar, keďže farmári neboli ochotní, za ceny nastavené vládou, jedlo predávať⁸. Toto viedlo k nelegálnemu vývozu tovaru do zahraničia a vzniku čierneho trhu. Na legálny trh teda musel začať jedlo dovážať a distribuovať štát. Ropný priemysel bol vážne zasiahnutý a vláda prevzala kontrolu nad PDVSA a začala proces reštrukturalizácie. Niektorí politickí vodcovia štrajku boli yadržaní, iní opustili krajinu.⁹

V roku 2003 Hugo Chávez zintenzívnil svoju sociálnu politiku so „Sociálnymi misiami“ (Misiones), ktoré sú definované ako súbor rozmanitých sociálnych programov financovaných z verejných zdrojov s cieľom venovať sa konkrétnym potrebám ľudí (vzdelávanie, zdravie, výživa, identita občana, zamestnanosť, sociálne zabezpečenie, poľnohospodárska výroba, sociálne bývanie a ďalšie). V tomto čase mal Hugo Chávez podľa prieskumu nízku podporu ľudu a musel sa zaoberať referendom o jeho odvolaní, ktoré bolo vyhlásené vo februári 2003 a uskutočnilo sa v auguste 2004.

⁸Podľa The Guardian. 16. apríla 2015. Dostupné na: <https://www.theguardian.com/global-development-professionals-network/2015/apr/16/venezuela-economy-black-market-milk-and-toilet-paper>

⁹WILPERT, Gregory. Changing Venezuela by taking power : the history and policies of the Chavez government, 1. vyd. London : Verso, 2007 328s. ISBN 9781844675524

Napriek úsiliu vlády kompenzovať následky ropného štrajku boli ekonomické a sociálne výsledky roku 2003 sklamaním. HDP na obyvateľa poklesol o 9,2% napriek tomu sa hodnota celkového vývozu zvýšila - v dôsledku rastu cien ropy. Po sociálnej stránke prudko vzrástla miera nezamestnanosti (ako môžeme vidieť na grafe 2) a chudoby domácností (celková a extrémna), zatiaľ čo sa mierne zlepšila miera rozdelenia príjmov.

Zdroj: IMF, vlastné spracovanie

Stručne povedané, na konci roku 2003 sa ekonomické a sociálne podmienky Venezuely zhoršili v porovnaní s podmienkami z roku 1998. HDP na obyvateľa klesal priemerným ročným tempom 5,1%¹⁰. Tempo rastu HDP a HDP na obyvateľa v období rokov 1998–2003 bolo najnižšie od roku 1948. Ekonomika bola menej diverzifikovaná, krajina zažívala vysokú mieru inflácie, miera nezamestnanosti dosiahla najvyššiu úroveň od zavedenia tohto ukazovateľa vo Venezuele, ako môžeme vidieť na grafe 2 a miera chudoby stúpala¹¹.

Po neúspechu ropného štrajku pokračovali politické nepokoje, ale rastúci dopyt po ropy na medzinárodnom trhu sa prejavil v raste cien ropy počnúc rokom 2002. Rast cien ropy zvýšil ropné renty a umožnil ich použitie na financovanie misií. Tie zvýšili Chávezovu

¹⁰ Podľa IMF, dostupné na: https://www.imf.org/external/datamapper/GGXWDG_NGDP@WEO/VEN

¹¹ Podľa dát Svetovej Banky, dostupné na: <https://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.NAHC?locations=VE>

popularitu, ako môžeme pozorovať na skutočnosti, že vyhral referendum o svojom odvolaní¹², upevňujúc chávizmus ako legitímny politický systém.

1.1.2 Socializmus 21. storočia

V tomto období Hugo Chávez a jeho štátny aparát upevňovali politickú moc a prehlbovali a rozširovali prezidentskú kontrolu na ďalšie nástroje verejnej moci. Reformy zákona o centrálnych bankách, zákona o organických uhl'ovodíkoch (2006) a ďalších, umožnili prezidentovi a štátnym podnikom získať od centrálnej banky financovanie sociálnych a rozvojových programov považovaných za priority pre krajinu. Taktiež zvýšili poplatky a dane zaplatené ropným podnikom pôsobiacim v spolupráci s PDVSA. Reformy umožnili presmerovanie devízových prostriedkov a mimoriadnych ropných príjmov do osobitných fondov pod kontrolou prezidenta. Tieto finančné zdroje boli v praxi paralelným rozpočtom, ktorý mohol prezident minúť bez kontroly¹³ takže Chávez mal prístup k dostatku finančných zdrojov na to, aby mohol napredovať vo svojom politickom projekte.

V roku 2009 navrhol ďalšie referendum o zmene a doplnení ústavy a opäť o zrušenie limitov na voľbu niektorých volených orgánov verejnej moci vrátane prezidenta, guvernérov a starostov. Tentokrát boli referendá schválené so 70% a 54% hlasmi za návrh.¹⁴ Niektoré zmeny ústavy neschválené v referende z roku 2007 boli v nasledujúcich rokoch schválené ako zákony.

Po ekonomickej stránke bolo hlavnou udalosťou prudký nárast cien ropy, ktorý následne zvýšil príjmy, verejné výdavky a likviditu štátu, čo zvýšilo mieru inflácie, ale tiež podporilo hospodársky rast a zároveň výrazne znížilo ukazovatele nezamestnanosti, chudoby a nerovnosti príjmov. Cena venezuelskej ropy sa zvýšila z 25,80 USD za barel v roku 2003 na 86,50 USD za barel v roku 2008. Hodnota vývozu ropy sa zvýšila z približne 22 miliárd USD

¹² Podľa The New York Times, 16. august 2004. Dostupné na: <https://www.nytimes.com/2004/08/16/international/americas/chvez-is-declared-the-winner-in-venezuela-referendum.html>

¹³ VERA, Leonardo, Macro-Policy, Venezuela 1999-2014: Oil Governance and Economic Performance, In: Comparative Economic Studies, Palgrave Macmillan, Jún 2015 57, 31s. Dostupné online: https://www.researchgate.net/profile/Leonardo-Vera-3/publication/279218897_Venezuela_1999-2014_Macro-Policy_Oil_Governance_and_Economic_Performance/links/59a021540f7e9b0fb8990558/Venezuela-1999-2014-Macro-Policy-Oil-Governance-and-Economic-Performance.pdf

¹⁴ Podľa The Guardian. Dostupné online: <https://www.theguardian.com/world/2009/feb/16/hugo-chavez-indefinite-rule>

v roku 2003 na približne 89 miliárd USD do roku 2008¹⁵. Tento objem peňazí v kombinácii s inštitucionálnymi požiadavkami na zmeny a kontrolu PDVSA, znárodnenie ropných projektov prevádzkovaných súkromnými ropnými spoločnosťami v páse Orinoco a vlna vyvlastnených a znárodnených fariem a rôznych podnikov, pomohla upevniť moc chavizmu a presun k menej demokratickému režimu so silnými štátnymi intervenciami do ekonomiky a s vlastnosťami politického populizmu a populistickými makroekonomickými politikami.

Napriek pokračujúcej kontrole výmenného kurzu, rozširovaním cenových kontrol a silnému zhodnocovaniu skutočného výmenného kurzu, došlo k rastu inflácie v dôsledku expanzívnej fiškálnej a menovej politiky. Reforma zákona o centrálnych bankách umožnila dodanie nadmerných zahraničných menových rezerv do Národného rozvojového fondu (FONDEN) pod Chávezovou kontrolou. Tieto rezervy boli opäť prevedené do národnej meny, čím sa zvýšila ponuka peňazí a nakoniec sa zvýšila miera inflácie, ktorá dosiahla 39,2%.

Zisky z prudkého nárastu ceny ropy tiež slúžil na rozšírenie sociálnych verejných výdavkov prostredníctvom misií a na zvýšenie úlohy štátu v ekonomike, nielen ako regulátora ale aj ako podnikateľa v rôznych oblastiach. Chavizmus si vyžadoval dôležité inštitucionálne zmeny a schválenie zákonov, ktoré nariaďovali aby boli ekonomické činnosti a podniky pod kontrolou štátu. Tvrdil, že pre spoločnosť majú tieto odvetvia strategický význam - oceliarsky priemysel, spracovanie hliníka, výroba cementu, agropriemysel, poľnohospodárstvo, a supermarkety.¹⁶

Politika vyvlastňovania, znárodňovania alebo presmerovania podnikov pod štátnu kontrolu, viedla k zvýšeniu nedôvery a k zvýšeniu rizika investícií vo Venezuele. Napriek zvýšeniu fiškálnych príjmov v dôsledku prudkého nárastu cien ropy sa venezuelský zahraničný a vnútorný dlh zvýšil zo 46,88 miliárd USD v roku 2003 na 62,74 miliárd USD v roku 2008. Pomer zahraničného dlhu k HDP klesol z 55,1% v roku 2003 na 19,9% v roku 2008¹⁷.

Ropný boom umožnil Venezuele významný hospodársky rast. Od roku 2003 do roku 2008 HDP na obyvateľa a rástol priemernou ročnou mierou 8,5%¹⁸. Napriek zhodnoteniu

¹⁵ Podľa OPECu, dostupné na:

https://www.opec.org/opec_web/static_files_project/media/downloads/publications/ASB2008.pdf

¹⁶ Podľa Reuters, 8. október 2012, dostupné online: <https://www.reuters.com/article/us-venezuela-election-nationalizations-idUSBRE89701X20121008>

¹⁷ Podľa IMF, dostupné na: https://www.imf.org/external/datamapper/GGXWDG_NGDP@WEO/VEN

¹⁸ Podľa IMF, dostupné na: https://www.imf.org/external/datamapper/NGDP_RPCH@WEO/VEN

reálneho výmenného kurzu sa hodnota ropných exportov zvýšila z 5,2 miliárd USD v roku 2003 na 6 miliárd USD v roku 2008, avšak v roku 2008 predstavoval export ropy 94,1% z celkovej hodnoty exportu oproti 76,2% v roku 1998¹⁹. To znamená, že závislosť Venezuely na vývoze ropy vzrástla.

K výraznému zlepšeniu došlo aj v znižovaní miery chudoby a nerovnosti, pričom sa zvýšil index ľudského rozvoja. Miera nezamestnanosti v roku 2003 bola na úrovni 18,0%, do roku 2008 sa znížila na 7,4%²⁰. Okrem toho sa index ľudského rozvoja (HDI) zvýšil z 0,692 v roku 2003 na 0,732 v roku 2009²¹.

Krehkosť venezuelského rozvojového modelu pretrvávala, pretože závislosť od ropnej renty, ktorá je mimoriadne nestála, skôr rástla ako klesala na rozdiel od toho čo Chávez sľuboval. Finančné krízy, ktoré postihli USA a Európsku úniu v rokoch 2007 – 2008, slúžili ako pripomienka slabosti a štrukturálnych slabín rentiérskemu kapitalizmu. Obrancovia hospodárskeho a sociálneho úspechu založeného na ropnom boome nepredpovedali závažné následky medzinárodných finančných kríz pre venezuelské hospodárstvo.

¹⁹ Podľa dát OPECu, dostupné na:

https://www.opec.org/opec_web/static_files_project/media/downloads/publications/ASB1999.pdf

²⁰ Vid' graf 2.

²¹ Podľa dát OSN, dostupné na: <http://hdr.undp.org/en/countries/profiles/VEN>

1.1.3 Implózia a úpadok Venezuelského štátu

Svetová finančná kríza viedla k poklesu ekonomického rastu USA a EÚ, znižujúc dopyt po ropy a spôsobiac stagnáciu ceny ropy a to aj napriek zníženiu výroby zo strany OPEC s podstatnými dopadmi na ekonomiky krajín vysoko závislých od vývozu ropy. Cena vývozu venezuelskej ropy začala klesať v druhej polovici roku 2008. V porovnaní s hodnotami z roku 2008 sa priemerná cena barelu ropy do roku 2009 prepadla o 34,1%²² zatiaľ čo hodnota vývozu ropy klesla o 39,2%.²³ V roku 2010 sa cena ropy a hodnota vývozu zlepšili, ale naďalej boli nižšie ako v roku 2008. Venezuelská vláda reagovala implementáciou pro-cyklických politík, najmä stabilizáciou verejných výdavkov. Zároveň sa znížila súkromná spotreba a celkové investície.²⁴

Roky 2009 a 2010 sa dajú charakterizovať ako neúspech hospodárskej politiky Chávezovho režimu, ktorý ukázal slabosť rozvojovej stratégie založenej na zachytení ropnej renty. HDP na obyvateľa poklesol v rokoch 2009 a 2010 – o 4,6 a 2,9%.²⁵

V rokoch 2011 a 2012 sa ceny ropy na medzinárodnom trhu naďalej zotavovali. Priemerná cena ropy vo Venezuele dosiahla viac ako 100 USD za barel a verejné výdavky a ponuka skutočných peňazí sa zväčšili. Ekonomika opäť rástla so zvyšujúcim sa príjmom z ropy. Miera nezamestnanosti klesla z 8,7% v roku 2010 na 7,4% v roku 2012.²⁶

V roku 2012 bol schválený zákon o nákladoch a spravodlivých cenách, ktorý zintenzívnil cenovú kontrolu. HDP na obyvateľa vzrástol v rokoch 2011 a 2012 o 2,5 a 4,1%²⁷, najmä v dôsledku rastu cien ropy a s ním spojeným rozšírením misií. K tomuto prispelo najmä budovanie sociálnych domov verejným sektorom (misia Vivienda). Napriek hospodárskemu oživeniu bol v roku 2012 HDP na obyvateľa nižší ako v roku 2008. V dôsledku zvýšenia renty ropy a zhodnocovania reálneho výmenného kurzu import rástol a dosiahol najvyššiu hodnotu éry chavizmu v roku 2012 (59,3 miliárd USD), ale export ropných

²² Vid'. Graf 9.

²³ Podľa výročnej správy OPECu, dostupnej na:

https://www.opec.org/opec_web/static_files_project/media/downloads/publications/ASB2010.pdf

²⁴ VERA, Leonardo, Macro-Policy, Venezuela 1999-2014: Oil Governance and Economic Performance, In: Comparative Economic Studies, Palgrave Macmillan, Jún 2015 57, 31s. Dostupné online:

https://www.researchgate.net/profile/Leonardo-Vera-3/publication/279218897_Venezuela_1999-2014_Macro-Policy_Oil_Governance_and_Economic_Performance/links/59a021540f7e9b0fb8990558/Venezuela-1999-2014-Macro-Policy-Oil-Governance-and-Economic-Performance.pdf

²⁵ Vid' Graf 8.

²⁶ Vid' Graf 2.

²⁷ Vid' Graf 8.

látok bol nižší ako hodnota z roku 2008. Zhodnotenie reálneho výmenného kurzu a obmedzenia vývozu ropných výrobkov viedli k ich poklesu zo 6 miliárd USD v roku 2008 na 3,78 miliárd USD v roku 2012, keď hodnota vývozu ropy predstavovala 96,1% celkového vývozu²⁸.

Oživenie hospodárskeho rastu a zvýšenie verejných výdavkov na sociálne zabezpečenie prostredníctvom misií umožnili ďalšie zlepšovanie sociálnych ukazovateľov. Keď sa v decembri 2012 konali prezidentské voľby, vo Venezuele boli namerané najlepšie sociálne ukazovatele od roku 1999. Tieto pomery boli nad latinskoamerickým priemerom. V roku 2012 bola miera chudoby domácností 21,2 a extrémnej chudoby domácností 6,0%, čo sú hodnoty nižšie ako v roku 2008, keď boli 27,5 a 7,6%. V porovnaní s predchádzajúcimi hodnotami došlo tiež k zlepšeniu Giniho indexu a indexu ľudského rozvoja.

V čase, keď krajine vládol Hugo Chávez (1999 - 2012), došlo k zlepšeniu sociálnych ukazovateľov v dôsledku zvýšenia ropnej renty a rastu verejného dlhu. Je dôležité poukázať na to, že udržateľnosť zlepšení týchto sociálnych ukazovateľov závisela od stability ceny ropy. Hospodárske výsledky dosiahnuté počas Chávezových rokov boli napriek tomu sklamaním ak vezmeme do úvahy, že Venezuela zažívala najdlhší boom cien ropy v jej histórii. Hospodárske politiky a inštitucionálne zmeny počas Chávezovho vládnutia nevytvárali stimuly na zvyšovanie súkromných domácich a zahraničných investícií; obchodovateľná produkcia klesla, zatiaľ čo vývojový model založený na zachytení ropnej renty nebol nahradený iným, ktorý by umožňoval udržateľný ekonomický rast. V porovnaní s Latinskou Amerikou mala Venezuela nižší rast HDP, vyššiu mieru inflácie, negatívny finančný transfer zo zahraničia a znížený stav zahraničných menových rezerv.²⁹

²⁸ Podľa výročnej správy OPECu, dostupnej na:

https://www.opec.org/opec_web/static_files_project/media/downloads/publications/ASB2014.pdf

²⁹ VERA, Leonardo, Macro-Policy, Venezuela 1999-2014: Oil Governance and Economic Performance, In: Comparative Economic Studies, Palgrave Macmillan, Jún 2015 57, 31s. Dostupné online:

https://www.researchgate.net/profile/Leonardo-Vera-3/publication/279218897_Venezuela_1999-2014_Macro-Policy_Oil_Governance_and_Economic_Performance/links/59a021540f7e9b0fb8990558/Venezuela-1999-2014-Macro-Policy-Oil-Governance-and-Economic-Performance.pdf

1.2 Chávizmus podľa Madura

Hugo Chávez zomrel 5. marca 2013, nové prezidentské voľby sa konali 14. apríla 2013. Prezidentské kreslo získal Nicolás Maduro s tesným rozdielom 1,5%. Výsledky volieb ukázali výrazný volebný pokrok opozície a slabosť Madurovho vedenia.

Maduro pokračoval v uplatňovaní rovnakých hospodárskych a sociálnych politík aké uskutočňoval Chávez a to napriek poklesu ceny ropy od júna 2014 a zhoršeniu hospodárskej, sociálnej a politickej situácie. Maduro pokračoval v regulácii cien, výmenného kurzu, úrokovej miery, zahraničného obchodu, sociálnej politiky a programoch medzinárodnej spolupráce. Maduro navyše nezjednotil sadzby výmenného kurzu.

V roku 2013 ceny ropy mierne poklesli, zostali však blízko úrovne 100 USD za barel. V uvedenom roku sa HDP na obyvateľa znížil o 0,1%. V roku 2013 pokračovalo znižovanie zahraničných menových rezerv a dovozu aj napriek rastu reálnych verejných výdavkov. Vládou stále viac kontrolovaný dovoz mal negatívny vplyv na úroveň ekonomickej aktivity. Slabý rast HDP (1,3%) v kombinácii so znížením dovozu (–10,6% v porovnaní s rokom 2012) znížil agregovanú ponuku a ročná miera inflácie vzrástla na 56,2%.

Ceny ropy naďalej klesali a do roku 2016 bola priemerná cena venezuelskej ropnej zmesi 35,2 USD za barel, čo predstavuje pokles o 65,9% oproti hodnote z roku 2012. Pokles hodnoty vývozu ropy možno vysvetliť aj poklesom ťažby ropy, prehlbujúc štrukturálne hospodárske krízy venezuelského ekonomického modelu, ktorý je veľmi závislý od zachytenia ropnej renty na medzinárodných trhoch. Za tieto roky sa tiež značne zvýšil fiškálny deficit spôsobený vládou, PDVSA a znárodnenými- novo stratovými- podnikmi. Pre krajinu bolo taktiež takmer nemožné získať zahraničné investície, z dôvodu pretrvávajúceho nepriateľského postoju k súkromnému vlastníctvu. Možnosťou na pokrytie deficitu verejného sektora bolo jeho speňaženie s využitím financovania BCV – Venezuelskej centrálnej banky. Dôsledkom bol nepretržitý rast miery inflácie, ktorá bola najvyššia na svete (odhadovala sa na 403,6% v roku 2016).

Nedostatok devíz spôsobený poklesom hodnoty vývozu ropy a plytvaním zahraničnými menovými rezervami počas rokov ropného cenového boomu viedol k zníženiu dovozu. Táto situácia v kombinácii s monetárnym financovaním fiškálneho deficitu ktorý zvyšoval skutočnú ponuku peňazí, nadmernými intervenciami štátu do ekonomiky a výrazným poklesom dovozu viedla k zníženiu celkového HDP aj HDP na obyvateľa.

Venezuela mala najvyššiu mieru inflácie na svete, zatiaľ čo sociálne ukazovatele a popularita vlády Nicolása Madura a chavizmu klesali.

Počas obdobia Madura boli hospodárske výsledky frustrujúce. Do konca roku 2016 sa HDP na obyvateľa znížil o 28% v porovnaní s hodnotou z roku 2012. Miera inflácie sa zvýšila z 20,1% v roku 2012 na 403,6% v roku 2016. Hodnota vývozu ropy klesla. Vláda sa pokúsila získať financovanie ďalším zadĺžením sa. Toto však bolo vzhľadom na konflikt medzi výkonnou mocou a Národným zhromaždením ťažké z politických ako aj ekonomických dôvodov (zvýšené riziko krajiny a nedôvera v krajinu na medzinárodnom dlhovom trhu). Národné zhromaždenie, od volieb v roku 2013 nekontrolované Madurovou stranou malo ústavnú právomoc schvaľovať nové dlhy. Na konci roka 2016 dosiahli zahraničné menové rezervy hodnotu 10,96 miliárd USD čo bolo menej ako v roku 1998.

Sociálna situácia sa ďalej zhoršovala. Verejné sociálne výdavky závislé od ropného príjmu klesli, takže sociálne programy (misie) stratili účinnosť pri zmierňovaní účinkov hospodárskej krízy. Oficiálne údaje ukazujú, že miera celkovej chudoby a miera extrémnej chudoby vzrástla z 21,2 a 6,0 v roku 2012 na 33,1 a 9,3% do roku 2015. Z dôvodu zníženia HDP na obyvateľa v roku 2016 (–18,2%) miera chudoby domácností naďalej rástla. Celková chudoba domácností a extrémna chudoba pre rok 2014 sa odhadovali na 48,4%, respektíve 23,6%. Do roku 2016 však tieto dve miery chudoby dosiahli 81,8% a 51,5%. Situácia bola dramatická; v roku 2016 nemalo 51,5% domácností dostatočný príjem na uspokojenie ich základných potrieb, čo znamená situáciu potravinovej neistoty pre domácnosti v extrémnej chudobe. Miera chudoby v roku 2016 bola vyššia ako v roku 1998, teda rok predtým, ako začal vládnuť Hugo Chávez.

Oficiálne údaje ukazujú, že napriek krízam sa Giniho index v rokoch 2012 a 2013 zvýšil, potom klesol v roku 2014 a v roku 2015 sa opäť zvýšil,³⁰ čo znamená zlepšenie rozdelenia príjmov, zatiaľ čo HDP na obyvateľa sa znížil. Cynicky ale pravdivo môžeme tvrdiť, že Venezuelskí obyvatelia sa za tento časový úsek stali rovnejší pretože schudobneli.

Došlo tiež k zvratu v HDI. Podľa Rozvojového programu OSN bola hodnota indexu HDI v roku 2012 0,770, do roku 2014 a 2015 poklesol na 0,769, respektíve 0,767.³¹

³¹ Podľa dát OSN, dostupné na: <http://hdr.undp.org/en/countries/profiles/VEN>

2. Cieľ práce, metodika a metódy práce

Hlavným cieľom bakalárskej práce je priblížiť ekonomické a právne aspekty krízy vo Venezuele a objasniť hlavné determinanty krízy a ich dopad na súčasný stav v krajine. Pre naplnenie tohto cieľa si stanovíme následné čiastkové ciele, ktoré je potrebné splniť v priebehu celej práce.

V rámci prvého čiastkového cieľa objasníme, v akej miere sa vybrané ekonomické a právne aspekty podieľali na vývoji vo Venezuele. Pre tento účel sme si vybrali štúdiu Svetovej banky³² opisujúcej ekonomické determinanty rastu, podľa ktorej tieto determinanty určíme. Naším druhým čiastkovým cieľom je pomocou logických metód komparácie, analýzy a dedukcie tieto determinanty preskúmať a posúdiť ich dopad na krízu. Tretím čiastkovým cieľom je pomocou dedukcie z predošlých dvoch čiastkových cieľov navrhnúť národohospodárske a legislatívne zmeny, ktoré by Venezuele pomohli zotaviť sa z krízy.

Na splnenie týchto cieľov je nevyhnutný zber dát, preštudovanie ekonomickej teórie a materiálov týkajúcich sa vývoja vo Venezuele. Je tiež potrebné naštudovať si dostupnú odbornú literatúru, internetové zdroje, časopisecké publikácie, platné právne predpisy a ich aplikáciu. Metodika záverečnej práce vychádza z cieľa a stanovených čiastkových cieľov. V práci sme charakterizovali historický vývoj priamo kríze predchádzajúci z ekonomického a právneho hľadiska. Pri vypracovaní teoretickej časti práce sme využili teoretické poznatky z vedeckej literatúry a zberu informácií z internetových zdrojov v podobe vedeckých článkov a tlače v slovenskom a anglickom jazyku.

Pri vypracovaní praktickej časti sme využili metódy syntetickej analýzy, korelácie a komparácie, vychádzali sme z údajov Svetovej banky, OPEC-u, Medzinárodného menového fondu, OSN a mimovládnych organizácie FreedomHouse.

Pre spracovanie výsledkov práce sme využili deskripciu, analýzu a dedukciu pre prvý čiastkový cieľ, analýzu, dedukciu, komparáciu a koreláciu pre druhý čiastkový cieľ a dedukciu a syntézu pre tretí čiastkový cieľ.

Koreláciu ktorú budeme v práci používať vypočítame Pearsonov vzorec.

³² Moral-Benito, E: Determinants of Economic Growth: A Bayesian Panel Data Approach. Február 2009. Dostupné na: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/4027/WPS4830.pdf;sequence=1>

$$r = \frac{n(\sum xy) - (\sum x)(\sum y)}{\sqrt{(n \sum x^2 - (\sum x)^2)(n \sum y^2 - (\sum y)^2)}}$$

Kde

n je vzorka, v našom prípade počet rokov medzi rokmi 2003 a 2020 (17)

x je prvý korelovaný údaj, v našom prípade HDP na obyvateľa (HDPPC)

y je druhý korelovaný údaj, v našom prípade cena ropy

r je korelačný koeficient.

rok	HDPPC(V)	cena ropy	xy	x2	y2
2003	3 266,10	31,08	101 510,23	10 667 376,55	965,97
2004	4 312,00	41,51	178 991,08	18 593 335,38	1 723,08
2005	5 421,66	56,64	307 082,60	29 394 353,78	3 208,09
2006	6 646,80	66,05	439 021,34	44 179 990,12	4 362,60
2007	8 538,10	72,34	617 646,30	72 899 185,76	5 233,08
2008	11 079,07	99,67	1 104 250,81	122 745 769,91	9 934,11
2010	9 557,55	61,95	592 090,22	91 346 762,00	3 837,80
2011	11 158,18	79,48	886 852,15	124 504 980,91	6 317,07
2012	12 180,03	94,05	1 145 531,63	148 353 082,08	8 845,40
2013	11 993,39	97,98	1 175 112,35	143 841 403,69	9 600,08
2014	8 695,04	93,17	810 117,25	75 603 790,16	8 680,65
2015	6 747,67	48,66	328 341,43	45 530 996,45	2 367,80
2016	10 568,10	43,29	457 493,05	111 684 737,61	1 874,02
2017	9 092,02	50,80	461 874,62	82 664 827,68	2 580,64
2018	4 725,05	65,23	308 215,01	22 326 097,50	4 254,95
2019	3 404,43	56,99	194 018,35	11 590 130,01	3 247,86
2020	2 299,31	39,68	91 236,54	5 286 817,28	1 574,50
SUMA X	SUMA Y		SUMA XY	SUMA X^2	SUMA Y^2
129684,49	1098,57		9199384,952	1161213637	78607,7

Po doplnení:

$$r = \frac{13922056}{19452477}$$

Korelačný koeficient r sa teda rovná 0.71, to znamená že cena ropy a rast venezuelskej ekonomiky majú silnú koreláciu.

3. Výsledky práce

3.1 Determinanty ekonomického rastu

Kľúčové determinanty ekonomického rastu podľa štúdie Moral-Benita(2009)³³ pre Svetovú banku sú:

- Makroekonomické a externé prostredie: Stabilné makroekonomické prostredie je charakterizované nízkou a predvídateľnou mierou inflácie, udržateľným rozpočtovým deficitom (alebo prebytkom), nízkou mierou odchýlky reálneho konverzného kurzu od jeho ekvilibria a nízkym podielom vládnych výdavkov na HDP. Tieto tvoria ekonomické aspekty našej práce.
- Inštitúcie a vládnutie: Úloha demokracie a inštitúcií – politická sloboda a inštitučná kvalita sú dôležité determinanty – meriame ich pomocou politických práv, občianskych slobôd, uskutočňovaním slobodných volieb a decentralizáciou štátnej moci. Tieto tvoria právne aspekty našej práce.
- Geografia a iné fixné faktory – Rozdiely v prírodných podmienkach – klimatické podmienky, prístup k svetovým trhom, percento zeme v trópech alebo podiel obyvateľov žijúcich v trópech. Nakoľko geografia Venezuely nebola pre vývoj krízy dôležitá – Venezuelu nezastihla prírodná katastrofa ani lokálna epidémia, tento determinant rastu v našej práci nebude figurovať.

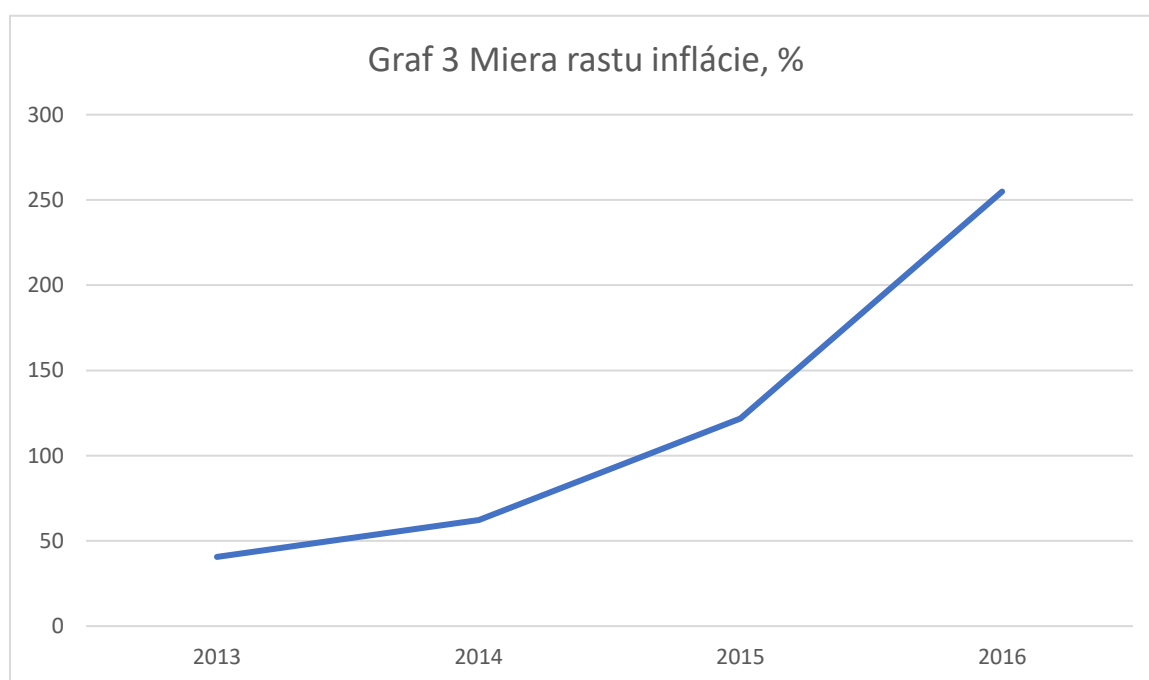
V nasledujúcich častiach práce budeme tieto determinanty podrobne analyzovať a určovať v akej miere prispeli k Venezuelskej kríze.

³³ Moral-Benito, E: Determinants of Economic Growth: A Bayesian Panel Data Approach. Február 2009. Dostupné na: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/4027/WPS4830.pdf;sequence=1>

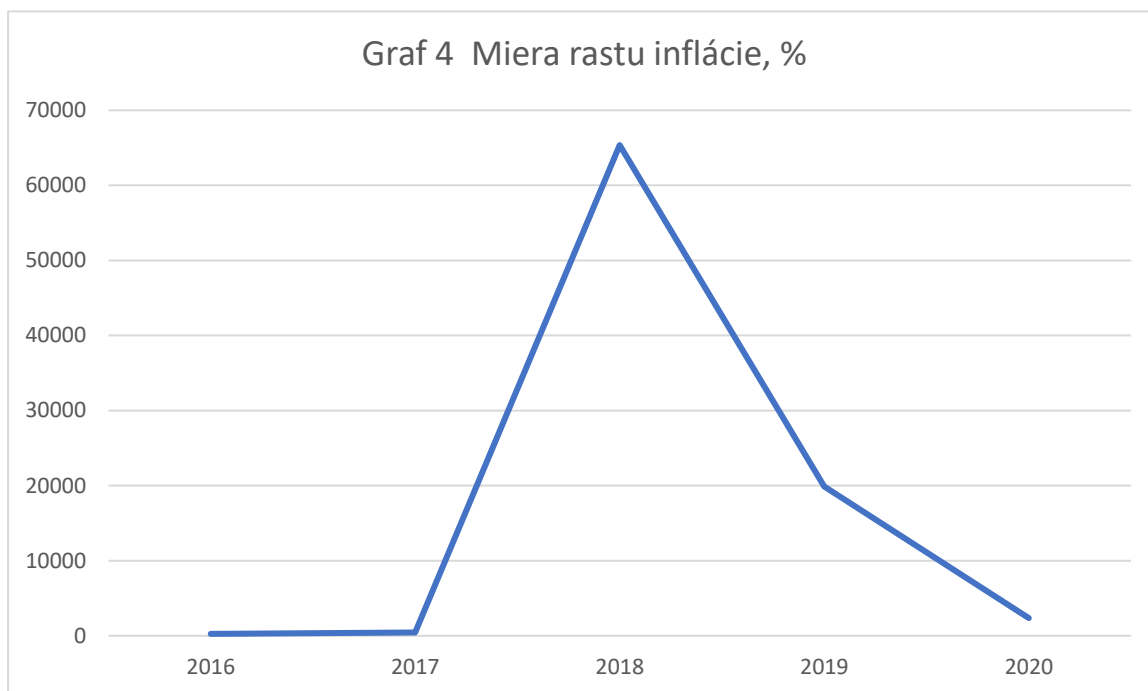
3.1.1 Makroekonomické a externé prostredie

Inflácia

Ako môžeme vidieť na grafe 3, inflácia bola vo Venezuele nebezpečne vysoká už pred prvými prejavmi krízy v roku 2016. Podľa dát IMF bol Venezuelský bolívar hyperinflačný už v októbri roku 2016. Hyperinflácia je jav, ktorý začína mesiacom v ktorom inflačný rast dosahuje 50% a končí, keď mesačný rast inflácie klesne pod 50% a ostane tak aspoň rok.

Zdroj: IMF, vlastné spracovanie

Zdroj: IMF, vlastné spracovanie

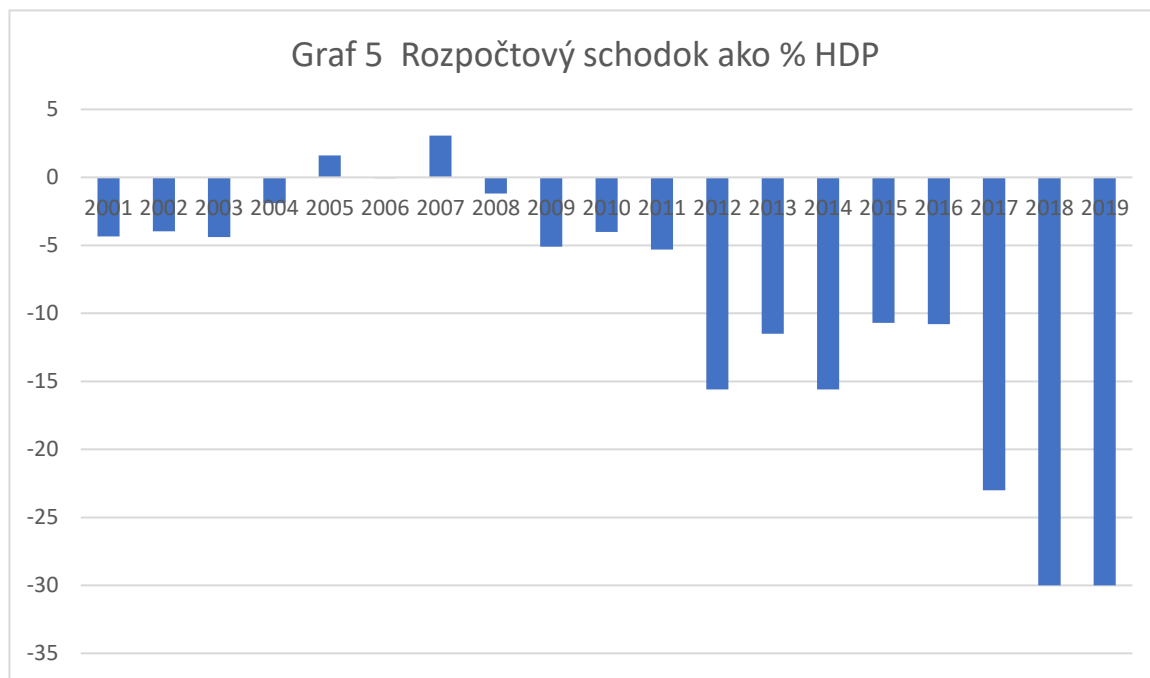
To znamená ročnú inflačnú mieru vo výške 12 974,63%.

Inflácia sa naďalej vyvíjala negatívne a z roku 2017 na 2018 rástla zatiaľ najprudšie vo Venezuelskej histórii. Pokles v inflácii, ktorý vidíme po roku 2018 na grafe 4 je zapríčinený menovou devalváciou, kedy bol venezuelský „bolívar fuerte“ prehodnotený 1000 k 1, nový „bolívar soberano“ ste teda dostali za 1000 starých bolívarov fuerte. Aj keď je z grafu 4 zrejmé, že Venezuelská inflácia prudko poklesla, je treba si uvedomiť že aj najnižšia hodnota v roku 2020 predstavuje hodnotu 2 355%, čo je viac než tisícnásobne vyššia hodnota než je inflačný cieľ ECB, ktorý predstavuje 2% ročne.³⁴

³⁴ Podľa ECB, dostupné na: <https://www.ecb.europa.eu/mopo/strategy/html/index.en.html>

Rozpočtový schodok

Rozpočtový schodok Venezuely na grafe 5 do roku 2009 pôsobí prijateľne, kým nevezmeme do úvahy, že práve v tomto sledovanom období (2004-2014) boli historicky najvyššie ceny ropy v histórii obchodovania tejto komodity. Dokonca aj v období ropných šokov v rokoch 1974-1985 dosahovali ceny ropy priemerne nižšie hodnoty. Za toto obdobie mala Venezuela prebytkový rozpočet len dvakrát, v roku 2005 – 1,62% HDP a v roku 2007, 3,06% HDP.

Zdroj: <https://tradingeconomics.com>, vlastné spracovanie

V sledovanom období tvorili ropné exporty viac ako 95% celkových exportov.³⁵ Príjmy z ropy ako % HDP v sledovanom období klesli z 26% v roku 2004 na 11% v roku 2014, aj napriek tomu že:

1. Cena za barel ropy bola v roku 2004 zhruba 40 a v roku 2014 zhruba 90 dolárov.
2. Objem ropných exportov sa zvýšil z hodnoty 29 miliárd dolárov³⁶ v roku 2004 na 77 miliárd dolárov v roku 2014³⁷.

HDP teda rástlo oveľa rýchlejšie než ceny ropných exportov, čo ale bolo na úkor rastu Venezuelského rozpočtu a veľkých rozpočtových schodkov. Rozpočtový schodok Venezuely bol teda jednoznačne neudržateľný, aj pri takmer trojnásobnom zvýšení ich ropných príjmov dosahoval hodnoty nad 15% HDP a ďalej zvyšoval Venezuelský dlh.

³⁵ Podľa výročnej správy OPECu, dostupnej na:

https://www.opec.org/opec_web/static_files_project/media/downloads/publications/ASB2014.pdf

³⁶ Podľa výročnej správy OPECu, dostupnej na:

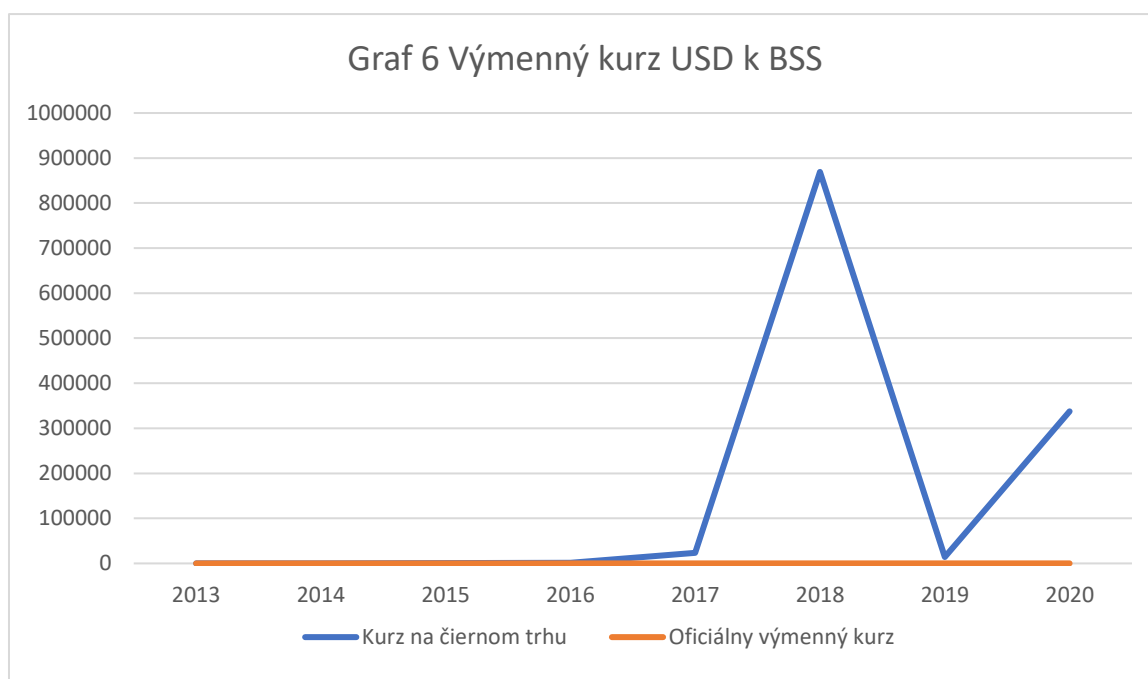
https://www.opec.org/opec_web/static_files_project/media/downloads/publications/ASB2004.pdf

³⁷ Podľa výročnej správy OPECu, dostupnej na:

https://www.opec.org/opec_web/static_files_project/media/downloads/publications/ASB2015.pdf

Konverzný kurz Venezuelského bolívaru

Venezuelský menový trh je od roku 2003 (po kríze a následnom úniku kapitálu) prísne regulovaný, v súčasnosti existujú tri oficiálne výmenné kurzy: CENCOEX, ktorý v grafe sledujeme, je určený pre importérov jedla a liekov a jedná sa teda o najvýhodnejší kurz, za ktorý sa dá bolívar zameniť. V roku 2013 bol tento výmenný kurz stanovený na 1 : 6,3. SICAD I je dvojnásobkom tohto kurzu a je určený pre importérov spoločensky dôležitých komodít a SICAD II je dvojnásobkom SICAD I a je určený pre zvyšné tovary. Je treba podotknúť že už v roku 2013 sa oficiálny kurz od neoficiálneho značne líšil. Kým na čiernom trhu stál jeden dolár približne 37 bolívarov, oficiálny kurz bol 6.3.

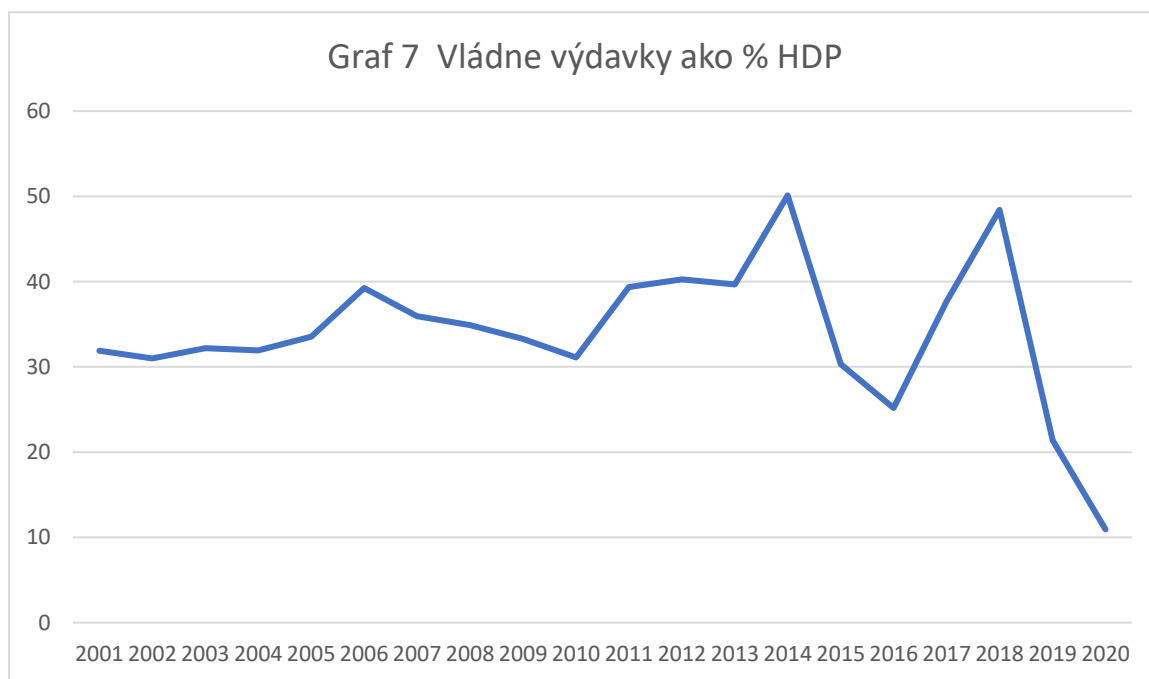

Zdroj: <https://www.xe.com/>, <https://dolartoday.com>, vlastné spracovanie

Na grafe 6 sa teda môže zdať, že od roku 2013 do roku 2016 boli kurzy porovnateľné ale graf je značne skreslený pre výmenný kurz v roku 2018, kedy oficiálny CENCOEX predstavoval 9,9875 : 1 a neoficiálny 869 203,7477 : 1 čo je 87 000% rozdiel.

Vládne výdavky ako % HDP

Vládne výdavky sú ako podiel na HDP vo Venezuele relatívne nízke, ako vidíme na grafe 7 obzvlášť keď zväžíme, že v krajine vládne socialistický režim. Je ale nutné poznamenať, že ropné príjmy sú odvádzané do špeciálneho prezidentského fondu rozvoja a následné výdavky sa do tohto ukazovateľa nezarátavajú. Reálne výdavky budú teda vyššie, nanešťastie údaje, z ktorých by sme mohli vyvodiť presne o koľko, Venezuela neposkytuje.

Zdroj: IMF, vlastné spracovanie

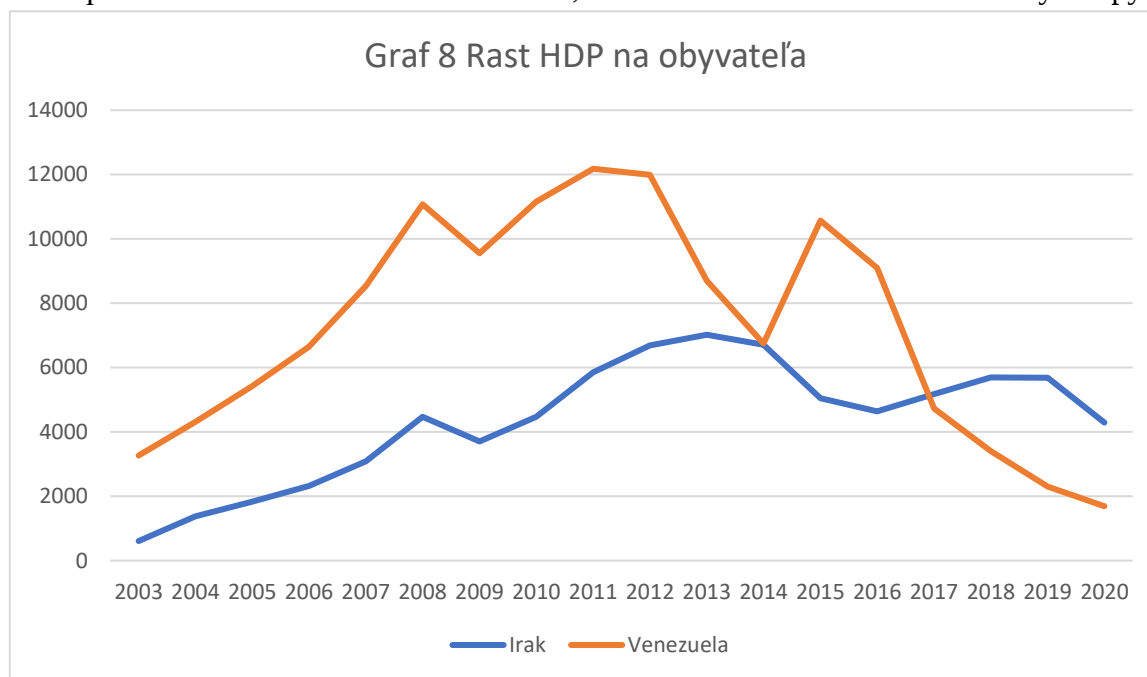
Ropná ekonomika ako špecifický Venezuelský determinant

Keďže až 95% Venezuelských exportov sú ropné exporty, autorov zaujímalo aký vplyv presne mala cena ropy na vývoj Venezuelskej ekonomiky.

Na tento účel sme použili dve vedecké metódy: koreláciu, na určenie či medzi rastom Venezuelskej ekonomiky a rastom ceny ropy existuje nejaký vzťah a ak, tak aký je silný a komparáciu s krajinou podobne závislou na ropných exportoch, na určenie či pokles ceny ropy musí nevyhnutne viesť k takému dramatickému poklesu ekonomiky alebo či hospodársky pokles Venezuely zapríčinili skôr iné determinanty.

Na určenie korelačného koeficientu použijeme Pearsonovu koreláciu, ako bolo uvedené v metodológii. Pomocou dát v metóde 1 sme vypočítali, že korelačný koeficient je 0.71. Pearsonov korelačný koeficient dosahuje hodnoty medzi 1 a -1, kde 1 znamená úplnú koreláciu a -1 úplnú zápornú koreláciu. Korelácia 0.71 je označovaná za silnú, možno teda povedať, že rast Venezuelského HDP silno koreluje s vývojom svetovej ceny ropy.

Ako krajinu pre komparáciu sme si vybrali Irak, nakoľko podobne ako vo Venezuele, aj v Iraku tvoria ropné exporty prevažnú časť celkových exportov – vo Venezuele to bolo na konci ropného boomu v roku 2014 okolo 95%, v Iraku dokonca okolo 98%.³⁸ Zisky z ropy

ako % HDP tvorili v Iraku väčšiu zložku než vo Venezuele, roku 2004 to bolo v Iraku až 65%, kým vo Venezuele 26%, v roku 2014 to bolo 44% a 11%.³⁹⁴⁰ Ak by sme spravili koreláciu rastu Irackého HDP s vývojom cien ropy, vyšlo by nám ale iba 0.454.

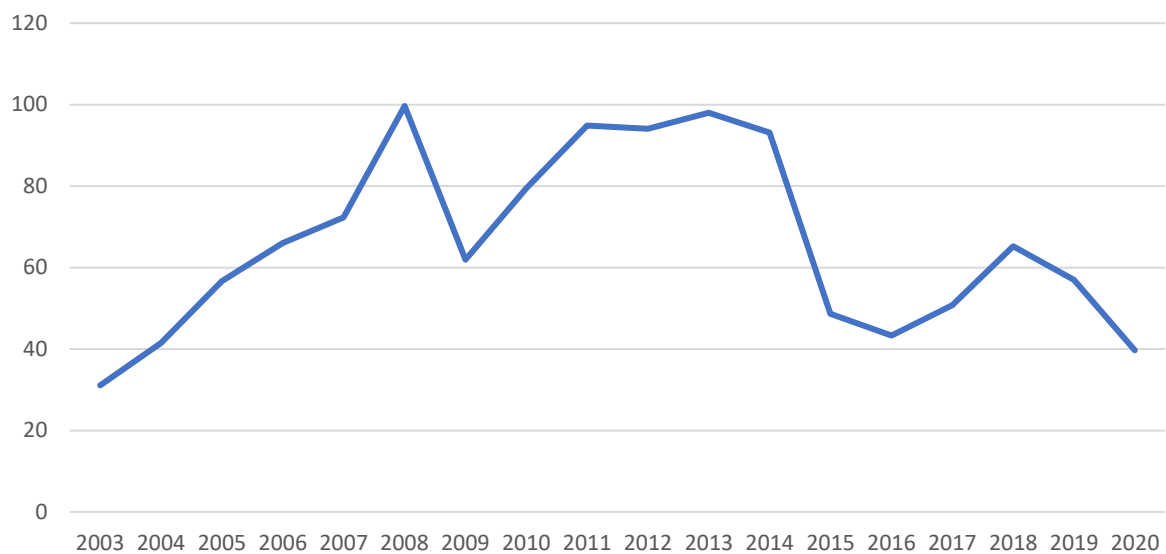
Komparáciou sme dospeli k záveru, že veľký podiel ropných exportov na HDP neznamena nevyhnutne koreláciu vývoja HDP s vývojom ceny ropy. Irak mal v sledovanom období vyššiu závislosť na exportoch a väčšiu časť z jeho exportov boli ropné produkty. Napriek tomu v rovnakom období nezaznamenal rovnakú krízu. Na grafe 9 je pre porovnanie priemerná ročná cena ropy za barel v rovnakom období.

³⁸ Podľa výročnej správy OPECu, dostupnej na https://www.opec.org/opec_web/static_files_project/media/downloads/publications/ASB2015.pdf

³⁹ Podľa dát Svetovej Banky, dostupných na: <https://data.worldbank.org/indicator/NE.EXP.GNFS.ZS?end=2014&locations=VE&start=2004>

⁴⁰ Podľa dát Svetovej Banky, dostupných na: <https://data.worldbank.org/indicator/NE.EXP.GNFS.ZS?end=2014&locations=IQ&start=2004>

Graf 9 Priemerná ročná cena ropy, USD za barel

Zdroj: WTI, vlastné spracovanie

Holandská choroba

Jav, prvýkrát pomenovaný po objave zemného plynu pri Holandskom meste Groningen. Opisuje stav, ktorý nastane keď jedno odvetvie exportu (obzvlášť náchylná je ťažba nerastného bohatstva-krajiny majú častokrát komparatívnu výhodu) zatieni všetky ostatné a spôsobí že sa poriadne nevyvinú. Vo Venezuele sa Holandská choroba prejavila zaostávajúcou industrializáciou a neefektívnym agrosektorom v porovnaní s ostatnými Juhoamerickými krajinami. Ďalším prejavom je nedostatok neropných komodít na domácom trhu a prudko rozvíjané služby, ktoré nemôžu byť importované tak jednoducho ako komodity. Zvýšený dopyt po importovaných statkoch a domácich službách zvyšuje ceny, nakoľko bohatstvo je relatívne veľké a je len málo statkov, na ktoré je možné použiť domácu menu. Toto sa deje obzvlášť v inštitučne slabých krajinách, akou je práve Venezuela.⁴¹

Rentiérsky efekt

Podľa štúdie ROSS, M: Does Oil Hinder Democracy?⁴² je ropné bohatstvo príčinou úpadku demokratických inštitúcií a to väčšou mierou v chudobných než v bohatých štátoch. Ross opisuje tri kauzálne mechanizmy spájajúce ropné bohatstvo a autoritárstvo: „rentier effect“, vďaka ktorému vláda využíva kombináciu nízkych daní a vysokých štátnych výdavkov aby znížila tlaky na demokratizáciu. „repression effect“, vybudovanie vnútorných silových zložiek pre prípad nepokojov. „modernisation effect“, ktorý spočíva v zlyhaní premiestnenia časti produktívneho obyvateľstva do priemyselných a službových sektorov, čo spôsobuje, že je menej pravdepodobné, že budú vyvíjať demokratizačné tlaky.

Zdá sa, že toto je prípad Venezuely – čím chudobnejšou sa krajina stávala, tým rýchlejšie boli erodované demokratické inštitúcie.

⁴¹ BJORNLAND, Hilde - THORSRUD, Leif - TORVIK, Ragnar. Dutch disease dynamics reconsidered. In: European Economic Review, 119. 2019. 411-133s. ISSN 0014-2921. Dostupné online: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S001429211930145X>

⁴² ROSS, M: Does Oil Hinder Democracy? In: World Politics, Cambridge University Press, 53. 3. apríl, 2001 325-361s. Dostupné na: https://scholar.harvard.edu/files/levitsky/files/ross_world_politics.pdf

3.1.1.1 Syntetická analýza

Okrem sledovania makroekonomických ukazovateľov existujú aj modernejšie spôsoby sledovania efektivity vládnych opatrení na ekonomický rast, medzi ne patrí napríklad syntetická analýza. Syntetická analýza je nástrojom slúžiacim na porovnanie reálneho rastu ekonomiky krajiny s teoretickým rastom krajiny, keby sa zmeny v jej národohospodárskej politike neudiali. Zo štúdie K. Grier, N. Maynarda (2015)⁴³, ktorých syntetická analýza mala za účel zistiť či bol vývoj chudoby, nerovnosti a prístupu k zdravotnej starostlivosti pozitívne ovplyvnený Chávezovou politikou môžeme vyvodiť nasledovné:

Vo svojej analýze si vybrali 18 krajín (a vývoj Venezuelskej ekonomiky pred Chávezom) a prideliť im v rôznych odvetviach rastu – príjem, detská mortalita, rok dožitia, chudoba a nerovnosť rôzne váhy v závislosti na ich korelácii s pred-chávezovskou Venezuelou. Pre ilustráciu – aby autori zachytili geografické špecifiká, ktoré majú nezanedbateľný dopad na faktory ako sú medzinárodný obchod a zdravotná starostlivosť (v latinskej amerike je malária nezanedbateľný a nákladný problém) zahrnuli do analýzy takmer všetky krajiny latinskej ameriky. Na monitorovanie príjmu z ropy do štúdie zahrnuli členské krajiny OPEC-u, Nórsko a Kanadu.

Syntetická aj skutočná Venezuela dosahovali porovnateľné hodnoty HDP na obyvateľa až do roku 1998, teda do zvolenia Cháveza, kedy sa od seba prudko vzdialili. V roku 2003 bolo HDP na obyvateľa v syntetickej Venezuele až o 3500 dolárov vyššie ako v skutočnej a medzera presahovala 2500 dolárov aj vo všetkých nasledujúcich rokoch. Keďže autori štúdie vzhľadom na markantný rozdiel v HDP zobrali v úvahu svoje možné zaujatie pri konštrukcii syntetickej Venezuely, spravili pre tieto varianty viacero testov. Prvý, takzvaný placebo test, zahrnul aplikovanie syntetickej analýzy na ostatných 18 krajín tvoriacich syntetickú Venezuelu. Pri týchto krajinách sa syntetické výsledky líšili oveľa menej než vo Venezuele, čo autorov viedlo k záveru, že Venezuelský výsledok nie je placebo – veľký

⁴³ GRIER, Kevin - MAYNARD, Norman. The Economic Consequences of Hugo Chavez: A Synthetic Control Analysis. *Journal of Economic Behavior & Organization*. (2016). dostupné na: https://www.researchgate.net/profile/Kevin-Grier-2/publication/290481556_The_Economic_Consequences_of_Hugo_Chavez_A_Synthetic_Control_Analysis/links/5a1eca86a6fdccc6b7f8b726/The-Economic-Consequences-of-Hugo-Chavez-A-Synthetic-Control-Analysis.pdf

rozdiel medzi syntetickou a skutočnou Venezuelou nie je spôsobený nesprávnou konštrukciou syntetickej analýzy ale politikou Huga Cháveza.

Druhý test nazvali „posun Cháveza“. Tento spočíval v posune „divergencie“ teda zvolenia Cháveza, do roku 1988 (predpokladajúc rovnaké časové rozvrhnutie jeho ekonomických politík). Aj tento test preukázal kompetentnosť modelu predpovedať ekonomický rast krajiny.

Ďalší rozmer, v ktorom hodnotili Chávezovu vládu bolo zdravie, v tomto však nebol príliš veľký rozdiel medzi syntetickou a skutočnou Venezuelou. Chávezova vláda teda na vek dožitia ani detskú úmrtnosť nemala prílišný efekt. Rovnako ako HDP na obyvateľa, aj tieto dve kritériá (vek dožitia a detská úmrtnosť) boli podrobené placebo testu, s obdobnými výsledkami.

Čo sa týka chudoby, výsledok je rovnaký, Chávezova politika podľa štúdie mala na chudobu len malý dopad.

Posledné hľadisko na ktoré sa štúdia pozerala – nerovnosť, bola z dôvodu nedostatku údajov podľa autorov na spracovanie najťažšia a musela preto prejsť najrobustnejšími placebo testami - vyzerá pre Chávezovu vládu kladne.

Štúdiu autori zakončili tvrdením, že summa sumárum nebola Chávezova hospodárska politika prevratná. HDP na obyvateľa rástlo pomalšie než v syntetickej Venezuele a zdravie a miera chudoby neboli postihnuté. Nerovnosť pravdepodobne klesla viac než keby sa Chávez k moci nedostal. Nakoľko ale HDP na obyvateľa nerástlo tak, ako by rástlo bez neho, je otázne či je to pozitívny alebo negatívny vývoj.

Keďže Maduro Chávezovu hospodársku politiku neviedol zásadne iným spôsobom - ponechal cenové kontroly, kontrolu menového kurzu, pokračoval v politike inflácie a privatizácie. Neprispiel teda k lepšiemu vývoju ekonomických determinantov a na základe skutočnosti že ukazovatele chudoby⁴⁴ aj zdravia⁴⁵ sa za jeho vládnutia zhoršili a dosiahli úroveň pred začiatku Chávezovej vlády, môžeme dedukovať že obdobná syntetická analýza Madurovho vládnutia by dopadla ešte horšie.

⁴⁴ KISCHNER, Noelani, In: ShareAmerica 3. august 2020. Dostupné na: <https://share.america.gov/under-maduro-nearly-all-venezuelans-live-in-poverty/>

⁴⁵ Podľa dát UNICEFu, dostupných na: <https://data.unicef.org/country/ven/>

3.1.3 Inštitúcie a vládnutie

Politické práva

V prvom rade je potrebné vymedziť, ktoré politické práva budeme v našej práci sledovať. Podľa Ústavy Slovenskej republiky sú tieto práva vymedzené v treťom oddieli, konkrétne v článkoch 26 až 32 a obdobne sú sledované v hláseniach FreedomHouse, ktoré budú tvoriť jadro nasledovnej analýzy. Freedom House je americká nezisková organizácia založená v roku 1941, ktorá hodnotí politické a občianske práva krajín na celom svete. Venezuela bola označená „not free“, to znamená neslobodná už v roku 2008, od vtedy sa jej skóre ale značne zhoršilo. My sa v práci zameriame hlavne na roky, v ktorých sa kríza vo Venezuele najviac zhoršovala a pokúsime sa vysvetliť prečo tomu tak bolo. Kým v minulosti - hlavne počas studenej vojny - boli pochybnosti o spravodlivosti reportov FreedomHouse, nakoľko sa zdalo že kladnejšie hodnotia spojencov USA, v súčasnosti je zdá sa ich zaujatosť nižšia⁴⁶ a ich hlásenia používa napríklad aj OSN.

Volebný proces vo Venezuele

Venezuelský parlament je jednokomorový, tvorí ho národná rada skladajúca sa z 167 poslancov, tri z týchto mandátov sú vyhradené pre domorodých obyvateľov. Poslanci sú volení zmiešaným väčšinovým a proporčionálnym volebným systémom, v závislosti na ich príslušnosti k volebným obvodom.

V roku 2015 sa udiali prvé parlamentné voľby od smrti Cháveza a sú zároveň aj prvými voľbami, v ktorých sú zreteľné znepokojujúce trendy potláčajúce demokraciu. V októbri sa z krajiny stiahli medzinárodní pozorovatelia z Brazílie, tvrdiac že im Venezuelská vláda neposkytovala súčinnosť v miere, ktorá by im umožnila uskutočniť férové pozorovanie.⁴⁷ Rovnako OAS, čo je medzinárodná organizácia dohliadajúca na demokraciu na Americkom kontinente (Venezuela je jedným z jej zakladajúcich štátov) sa voči voľbám vyhranila, citujúc neférové používanie štátnych zdrojov na politickú kampaň vládnej strany

⁴⁶ STEINER, Nils. Testing for a Political Bias in Freedom House Democracy Scores: Are U.S. Friendly States Judged to Be More Democratic? In: Journal of Comparative Policy Analysis, 13. august 2012. Dostupné na: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1919870

⁴⁷ Podľa The Wall Street Journal, dostupné na: <https://www.wsj.com/articles/brazil-quits-venezuela-election-monitor-mission-1445406961>

(štátne televízne stanice podľa nich robili reklamu vládnucej strane). OAS bolo následne znemožnené volby pozorovať.⁴⁸

Napriek týmto skutočnostiam boli voľby v decembri roku 2015 pre opozičnú koalíciu MUD víťazstvom a získali v nich až 109 mandátov. Tri domorodé mandáty vyhrali politici podporujúci MUD a PSUV (Madurova strana) získala 55 mandátov. Venezuelský najvyšší súd, už počas Chávezovej vlády obsadený pro-vládnymi sudcami, v roku 2016 následne zamedzil trom opozičným poslancom prebrať mandát, argumentujúc volebnými nezrovnalosťami. Toto viedlo k skutočnosti, že opozícia nezískala kvalifikovanú väčšinu a teda prišla o niektoré politické nástroje, napríklad nomináciu predsedu CNE, čo je úrad dohliadajúci na voľby vo Venezuele. Súd v nasledovnom období rušil drvivú väčšinu zákonov, ktoré národná rada schválila a obmedzoval ju aj v jej zákonných právomociach.⁴⁹ 15. januára Maduro vyhlásil stav ekonomickej núdze a Najvyšší súd mu pridelil právo vládnuť dekrétom na šesťdesiat dní⁵⁰, čo je právomoc ktorá bola následne viacnásobne predĺžená.

V marci roku 2017 Najvyšší súd dokonca prevzal legislatívne právomoci⁵¹, čo bolo ale rozhodnutie, ktoré bolo následne zrušené kvôli domácim a zahraničným tlakom⁵². V júli prezident Maduro dekrétom vyhlásil voľby do nového Ústavodarného výboru, ktorý mal za účel napísať novú Venezuelskú ústavu, citujúc článok 347 Venezuelskej ústavy⁵³, podľa ktorej má ľud právo zvoliť nový Ústavodarný výbor, ktorý napíše novú Ústavu. Odlíšil sa tak od svojho predchodcu Cháveza, ktorý pred zmenou ústavy v roku 1999 najprv usporiadal referendum o tom, či Venezuelskí občania vôbec o zmenu ústavy stoja, čím podľa názoru autorov porušil práva občanov Venezuely nakoľko vytvorenie tejto ústavy žiadnym spôsobom nemohli odmietnuť. Konal teda v priamom rozpore s tvrdením článku 347 Venezuelskej ústavy: „Originálna ústavodarná pôsobnosť spočíva v občanoch Venezuely“. Ak občania Venezuely nemôžu vyjadriť nesúhlas s vytvorením novej ústavy, je to podľa autorov

⁴⁸ Podľa Reuters, dostupné na: <https://www.reuters.com/article/us-venezuela-election-idUSKCN0SZ33U20151110>

⁴⁹ Podľa FreedomHouse, dostupné na: <https://freedomhouse.org/country/venezuela/freedom-world/2017>

⁵⁰ BROZDINSKY, Sibylla. IN: The Guardian, 16. januára 2016. dostupné na: <https://www.theguardian.com/world/2016/jan/16/venezuela-president-declares-economic-emergency-as-inflation-hits-141>

⁵¹ ROMO, Rafael. In: CNN. 30. marca 2017. Dostupné na: <https://edition.cnn.com/2017/03/30/americas/venezuela-dissolves-national-assembly/>

⁵² CAWTHORPE, Andrew – GUPTA, Girish. In: Reuters, 2. apríla 2017. dostupné na: <https://www.reuters.com/article/us-venezuela-politics-idUSKBN1740MX>

⁵³ Podľa Venezueanalysis, dostupné na: <https://venezuelanalysis.com/constitution/title/9>

porušenie ich ústavných práv. Nasledovné voľby do Ústavodarného výboru boli bojkotované opozíciou a mali účasť len 41% oprávnených voličov podľa oficiálnych štatistík. Viac než 40 krajín a nadnárodných organizácií – medzi inými aj EU⁵⁴ a OAS odmietli uznať výsledky týchto volieb.

Voľby v roku 2017 boli výhrou pre Madurových podporovateľov, ktorí v novom Ústavodarnom výbore získali 503 z 545 kresiel. Ústavodarný výbor pracoval v prospech vlády - vytvorením nových úradov a komisií a zrušením iných ďalej upevňujúc Madurovu moc v krajine. Legislatívnu právomoc ústavodarný výbor odobral 19. augusta národnému výboru a ústavodarný výbor teda existoval ako defacto parlament až do volieb v roku 2020.⁵⁵ V týchto voľbách zvíťazila Madurova strana PSUV s 253 z 277 mandátov, volebná komisia totiž zvýšila počet mandátov o 110. Medzinárodná komunita bola aj voči týmto voľbám skeptická a OSA, EU⁵⁶, USA ich odmietli uznať. K 31. decembru 2020 bol Ústavodarný výbor rozpustený prezidentom Maduroom bez toho, aby vyprodukoval jediný návrh novej Ústavy.

V roku 2018 prebehli prezidentské voľby, ktoré boli tiež kritizované medzinárodnou komunitou pre prenasledovanie opozície,⁵⁷ vyznačovali sa taktiež nízkou účasťou. Zvíťazil v nich Maduro s 67.8% hlasov. Európska únia⁵⁸, USA, OSA a mnoho ďalších krajín ich odmietli uznať za právoplatné. Medzi krajiny, ktoré voľby uznali patria Čína, Irán, Rusko a Turecko.

Občianske slobody

Za vlády Huga Cháveza občianske slobody neboli príliš obmedzované – nakoľko to bol relatívne charizmatiký a obľúbený vodca, nebola na to politická vôľa, takýto vývoj však nepokračoval za Nicolása Madura. Chávezova aj Madurova vláda pracovala na vytvorení silných štátnych médií propagujúc svoju ideológiu, tvrdiac že súkromné médiá sú kontrolované pravitou.

⁵⁴ Správa Európskej Rady, dostupné na: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2017/07/26/hrvp-declaration-situation-venezuela/>

⁵⁵ SEQUERA Vivian – PONS Corina. In: The Independent, 20 máj 2018, dostupné na: <https://www.independent.co.uk/news/world/americas/venezuela-election-2018-nicolas-maduro-a8360771.html>

⁵⁶ Správa Európskej Rady, dostupné na: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/12/07/venezuela-declaration-by-the-high-representative-on-behalf-of-the-european-union-on-the-elections-for-the-national-assembly/>

⁵⁷ Podľa FreedomHouse, dostupné na: <https://freedomhouse.org/country/venezuela/freedom-world/2019>

⁵⁸ Správa Európskej Rady, dostupné na: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2018/05/22/declaration-by-the-high-representative-on-behalf-of-the-eu-on-the-presidential-and-regional-elections-in-venezuela/>

Zákony ako napríklad zákon z roku 2004 o spoločenskej zodpovednosti rádia a televízie dáva vláde právomoc kontrolovať obsah médií. Keďže súdy a regulačné úrady nie sú politicky nezávislé, vágny charakter⁵⁹ právnej úpravy je často používaný na kontrolu a trestanie médií a novinárov, ktorých vláda vníma ako ideologických nepriateľov.⁶⁰ Kritika vlády je trestaná prenasledovaním v podobe daňových pokút, zhabania majetku a rušením vládnych kontraktov.

Ďalej, ústavný zákon proti nenávisti a pre mierumilovné spolunažívanie a toleranciu z roku 2017 (schválený Ústavodarným výborom), ktorý určil že „netolerantné“ prejavy v rádiu, televízii a sociálnych médiách môžu byť trestané finančnou pokutou a až 20 ročným trestom odňatia slobody, ktorý bol následne označený za skrytú cenzúru nielen medzinárodnými organizáciami dohliadajúcimi na ľudské práva,⁶¹ ale aj právomocí zbaveným Venezuelským parlamentom ktorý argumentoval porušením článkov 49, 51, 57, 58, 62, 68 a 202 Venezuelskej ústavy.⁶²

Akademická sloboda je taktiež narušená, zákon o organickom vzdelávaní z roku 2008 bol napísaný tak vágne, že umožnil obmedzenie súkromného vzdelávania a zvýšil kontrolu vlády a samospráv nad Venezuelským vzdelávacím systémom. Univerzity tiež dlhodobo trpia nedostatkom zdrojov v súvislosti so škrtaním ich rozpočtu čo podryva ich samostatnosť. Podľa HOCEVAR Mayda a kol.⁶³ je akademická sloboda systematicky legislatívne potláčaná už od roku 2003, a v posledných rokoch sa stupňuje násilie zo strany vlády voči študentom a profesorom kritickým voči režimu.

Vláda taktiež prenasleduje pozorovateľov ľudských práv a „politických organizácií“ ktoré dostávajú zahraničné zdroje na základe zákona z roku 2010 o politickej suverénosti a národného sebaurčenia.⁶⁴

⁵⁹Správa Venezuelskej delegácie pri EÚ, dostupné na:

https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/droi/dv/94_gobiernostatement_/94_gobiernostatement_en.pdf

⁶⁰ Podľa Human Rights Watch, dostupné na: <https://www.hrw.org/news/2004/11/23/venezuela-media-law-undercuts-freedom-expression>

⁶¹ Podľa VOA, dostupné na: <https://www.voanews.com/americas/venezuelas-new-anti-hate-law-derided-censorship>

⁶² Podľa Venezuelanalysis, dostupné na: <https://venezuelanalysis.com/constitution/title/3>

⁶³ HOCEVAR, Mayda – RIVAS, Nelson – GÓMEZ, David. Threats to Academic Freedom in Venezuela: Legislative Impositions and Patterns of Discrimination Towards University Teachers and Students IN: Interdisciplinary Political Studies, 3, 11. december 2017. ISSN: 2039-8573. Dostupné na: <https://www.scholarsatrisk.org/wp-content/uploads/2018/01/Threats-to-Academic-Freedom-in-Venezuela.pdf>

⁶⁴ Podľa Human Rights Watch, dostupné na: <https://www.hrw.org/news/2010/12/22/venezuela-legislative-assault-free-speech-civil-society>

Korupcia

Podľa mimovládnej organizácie Transparency International a ich Corruption Perception Index-u, ktorý berie do úvahy odhady expertov a verejné prieskumy, sa Venezuela posledných desať rokov držala v spodných desiatich krajinách s najnižším CPI (čím nižší CPI tým skorumpovanejšia krajina je). Posledné dva roky dokonca zaznamenala neprerušovaný pád a v roku 2020 bola teda na najnižšom stupni od zavedenia tohto ukazovateľa.

Podľa výskumu Svetovej banky⁶⁵ je CPI konzistentný s prirodzenými experimentmi – krajiny ktoré majú dokázateľne vysokú mieru korupcie majú aj vysoké skóre CPI a je teda podľa nás dobrým ukazovateľom korupcie v krajine.

Chávez - teda aj napriek tomu, že boj proti korupcii tvoril jeden z hlavných pilierov jeho kandidatúry na prezidenta, v tomto smere Venezuele nepomohol. Dokonca existujú aj dôkazy že korupciu ignoroval u ľudí, ktorých „politické skúsenosti“ potreboval.⁶⁶ Za vlády Madura hodnotenie CPI ďalej klesalo.

Zákon proti korupcii prijatý Madurovou vládou v roku 2014 dobre ilustruje úroveň boja proti korupcii v krajine. Podľa štúdie Gómez Fach, Katia (2017)⁶⁷ bol tento zákon napísaný vágne a spôsobom, ktorý udelil prezidentovi ďalšie právomoci. Kým do jeho prijatia bolo postihovanie korupcie v právomoci generálneho prokurátora, zákon stanovil že prezident vytvorí „národný protikorupčný úrad“, ktorý bude priamo zodpovedať prezidentovi. Toto podľa Gómez viedlo k nedôvere zahraničných investorov v štát.

Znárodňovanie

Chávez razil politiku agresívneho znárodňovania, erodujúc jedno zo základných ľudských práv – na majetok. Znárodňovania sa dotkli ropného priemyslu – iba do roku 2012 Chávezov režim znárodnil ropnú infraštruktúru za viac ako 40 miliárd dolárov. Znárodňovanie sa taktiež dotklo poľnohospodárstva⁶⁸, finančného sektoru – Venezuela

⁶⁵HAMILTON, Alexander - HAMMER, Craig. Can We Measure The Power of the Grabbing Hand? Dostupné na: <http://documents1.worldbank.org/curated/en/113281515516828746/pdf/WPS8299.pdf>

⁶⁶ Podľa amerického politického a ekonomického inštitútu CATO:
<https://www.cato.org/commentary/corruption-democracy-venezuela>

⁶⁷FACH GOMEZ, Katia. Legal Obstacles to International Investments in Venezuela and Anti-Corruption Policy. *Bol. Mex. Der. Comp.* [online]. 2017, ročník.50, vydanie.149 707-724s. dostupné na: <http://www.scielo.org.mx/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0041-86332017000200707&lng=es&nrm=iso>. ISSN 2448-4873.

⁶⁸Podľa Reuters, dostupné na: <https://www.reuters.com/article/venezuela-nationalization/koch-industries-says-no-word-on-venezuela-takeover-idUSN112262420101011>

odkúpila Banco de Venezuela a znárodnila Banco Federal a mnoho ďalších, menších bánk⁶⁹, sklenársky a stavebný priemysel, ťažbu zlata, výrobu ocele, telekomunikácie,⁷⁰ výrobu elektrickej energie⁷¹, transport a turizmus, sieť supermarketov⁷² a ďalšie.

Znárodňovanie je často odôvodňované dôležitosťou istých priemyselných odvetví a výhodami štátneho vlastníctva. Je predmetom akademického diskurzu či znárodňovanie v niektorých odvetviach nie je v skutočnosti prínosné,⁷³ znárodňovanie vo Venezuele je však tak extenzívne a v kombinácii s cenovými kontrolami tak reštriktívne, že aj pri tej najbenevolentnejšej úvahe prekročilo verejný záujem a stalo sa nástrojom moci pre Venezuelský režim.⁷⁴

⁶⁹ Podľa Reuters, dostupné na: <https://www.reuters.com/article/us-venezuela-election-nationalizations/factbox-venezuelas-nationalizations-under-chavez-idUSBRE89701X20121008>

⁷⁰ Podľa Reuters, 22. novembra 2018, dostupné na: <https://www.reuters.com/article/us-venezuela-cantv/service-dont-rely-on-venezuelas-state-telecoms-firm-cantv-idUSKCN1NR1GQ>

⁷¹ Podľa The Guardian, 23. júla 2019, dostupné na: <https://www.theguardian.com/world/2019/jul/23/venezuela-blackouts-new-normal>

⁷² Podľa Reuters, dostupné na: <https://www.reuters.com/article/uk-venezuela-nationalization-idUKTRE60G22B20100117>

⁷³ CHENG, Hong – LI, Hongbin – LI, Tang. The Performance of State-Owned Enterprise : New Evidence from the China Employer-Employee Survey. Dostupné na: <https://kingcenter.stanford.edu/sites/default/files/publications/1037wp.pdf>

⁷⁴ LÓPEZ, Maya, Margarita. (2018). Populism, 21st-century socialism and corruption in Venezuela. Thesis Eleven. 149. 67-83. Dostupné online: https://www.researchgate.net/publication/329645879_Populism_21st-century_socialism_and_corruption_in_Venezuela.

Záver

Každý makroekonomický determinant ekonomického rastu (okrem podielu vládnych výdavkov na HDP) sa vyvíjal extrémne negatívne. Hospodársky rast, ktorý krajina zaznamenávala v období priamo predchádzajúcom kríze nebol dlhodobu udržateľný. Je nepochybné, že ekonomické determinanty mali na krízu vo Venezuele veľmi vážny dopad.

Čo sa týka inštitučných a právnych determinantov, tu je ťažšie posúdiť ich presný dopad na vývoj ekonomiky. Nie je napríklad úplne zrejmé aký dopad má erózia demokratického charakteru Venezuelských volieb na Venezuelskú krízu – čo je tiež sám o sebe zložitý termín, zahŕňajúc pod seba ekonomickú, humanitárnu a ľudsko-právnu krízu, ktorú krajina zažíva. Vyhodnocovanie týchto determinantov označila ako problematické aj štúdia Svetovej banky, ich vývoj bol ale jednoznačne pre hospodársky rast nepriaznivý. Taktiež je podľa autorov nepochybné, že aj ak opomenieme ekonomický dopad inštitučného rozkladu, ľudsko-právna a humanitárna kríza dosiahla rozmery, ktoré sú katastrofické.

V zhrnutí by sme radi vyjadrili názor, že kríza takej škály akou je tá Venezuelská nie je produktom len jednej alebo druhej skupiny determinantov a že sa na nej značne podieľajú obidve. Vytvárajú slučku spätnej väzby spočívajúcej v zhoršujúcej sa ekonomickej situácie, ktorá vedie k protestom, mediálnemu a medzinárodnému odsúdeniu čo vedie k sprísňovaniu Venezuelského režimu, zhoršovaniu jeho inštitúcií čo vedie k zhoršeniu Venezuelskej ekonomiky, čo vedie k protestom a tak ďalej.

Madurov politický režim vyzerá zakonzervovaný, aj keď si ho na čele krajiny neželá až 80% občanov Venezuely.⁷⁵ Maduro sa totiž spojil s armádou, organizovaným zločinom a polovojenskými organizáciami založenými ešte Chávezom a cez prístup k distribúcii jedla, liekov a zbraní si kúpil ich lojalnosť. Aj napriek tomu že sa zdá, že dôjde k istej forme privatizácie niektorých štátnych podnikov, autori si nemyslia že to bude viesť k demokratizácii Venezuelského režimu.

Je teda nepravdepodobné, že by sa situácia v dohľadnej dobe zlepšila. Zahraničná intervencia nepôsobí pravdepodobne, Maduro má kontrolu nad armádou a políciou a v súčasnom režime môže (a pravdepodobne musí) pokračovať ďalej. Vojenský puč je možný a v kontexte Južnej Ameriky ani Venezuely, by nebol nezvyčajný. Chávez sa sám

⁷⁵ Podľa The Nation, dostupné na: <https://www.thenation.com/article/archive/venezuela-coup-guaido-maduro/>

o puč pokúsil v roku 1992. Taktiež bol aj obeťou puču keď bol v roku 2002 na tri dni zbavený moci. V súčasnosti pre skutočnosť že by bol puč v dohľadne nemáme žiadne dôkazy.

Ako je zrejmé, kríza vo Venezuele je mnohostranná a komplikovaná záležitosť. Ak by sme ju mali zhrnúť len do pár viet, bola spôsobená zlým manažmentom mikroekonomickej politiky krajiny, degradáciou inštitúcií a nesprávnym využitím vysokých ziskov z ťažby ropy. Neboli použité na diverzifikáciu ekonomiky ako v prípade Saudskej Arábie alebo na vytvorenie Fondu suverénneho bohatstva ako v prípade Nórska, len na dočasné sociálne „misie“, ktoré sú sužované rodinkárstvom v dôležitých štátnych funkciách a inými formami korupcie.

Ak by autori mali navrhnúť hospodárske a právne zmeny, ktoré by krajinu z krízy dostali, boli by založené na ekonomických determinantoch rastu a boli by nasledovné:

1. Zrušiť cenové kontroly, odstrániť kontrolu menových kurzov a zaviesť menovú reformu, dostávajúc venezuelský bolívar pod kontrolu. Tento krok by mal byť vykonaný v súčinnosti s IMF, poskytujúc fondu dáta, ktoré mu Venezuelská vláda buď neposkytuje alebo je v omeškaní s ich poskytovaním od roku 2016.
2. Zvrátiť znárodňovaciu politiku a reštituovať alebo odpredať väčšinu štátnych podnikov. Obnoviť vo Venezuele právny štát a demokratický charakter volieb. Zrušiť nekorektnú úroveň závislosti medzi úradom prezidenta a armádou a polovojenskými zložkami a vykoreniť z krajiny organizovaný zločin. Tento krok by bolo ideálne spraviť v súčinnosti s OSN a ich odporúčaniami pre obnovu právneho štátu a ľudských práv vo Venezuele.⁷⁶

V ideálnom prípade by tieto a ďalšie zmeny boli spravené za účasti medzinárodnej komunity, IMF, Svetovej banky a OSN, ako tomu bolo v prípade krízy v Grécku a Ukrajine.⁷⁷

⁷⁶ Podľa dokumentu UN, dostupné na: <https://undocs.org/en/A/HRC/44/54>

⁷⁷ Podľa Svetového ekonomického fóra, dostupné na: <https://www.weforum.org/agenda/2017/07/venezuela-economic-chaos-how-to-end>

Zoznam použitej literatúry

Literárne zdroje

WILPERT, Gregory. Changing Venezuela by taking power : the history and policies of the Chavez government, 1. vyd. London : Verso, 2007 328s. ISBN 9781844675524

LISÝ, Ján a kol. Ekonómia. 1.vyd., Bratislava : Wolters Kluwer, 2016. 621s. ISBN: 9788075522757

Internetové zdroje

1. VERA, Leonardo, Macro-Policy, Venezuela 1999-2014: Oil Governance and Economic Performance, In: Comparative Economic Studies, Palgrave Macmillan, Jún 2015 57, 31s.
Dostupné online: https://www.researchgate.net/profile/Leonardo-Vera-3/publication/279218897_Venezuela_1999-2014_Macro-Policy_Oil_Governance_and_Economic_Performance/links/59a021540f7e9b0fb8990558/Venezuela-1999-2014-Macro-Policy-Oil-Governance-and-Economic-Performance.pdf
2. MORAL-BENITO, Enrique: Determinants of Economic Growth: A Bayesian Panel Data Approach. Február 2009. Dostupné na: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/4027/WPS4830.pdf;sequence=1>
3. BJORNLAND, Hilde - THORSRUD, Leif - TORVIK, Ragnar. Dutch disease dynamics reconsidered. In: European Economic Review, 119. 2019. 411-133s. ISSN 0014-2921.
Dostupné online: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S001429211930145X>
4. ROSS, M: Does Oil Hinder Democracy? In: World Politics, Cambridge University Press, 53. 3. apríl, 2001 325-361s. Dostupné na: https://scholar.harvard.edu/files/levitsky/files/ross_world_politics.pdf
5. GRIER, Kevin - MAYNARD, Norman. The Economic Consequences of Hugo Chavez: A Synthetic Control Analysis. Journal of Economic Behavior & Organization. (2016). dostupné na: <https://www.researchgate.net/profile/Kevin-Grier->

[2/publication/290481556 The Economic Consequences of Hugo Chavez A Synthetic Control Analysis/links/5a1eca86afdccc6b7f8b726/The-Economic-Consequences-of-Hugo-Chavez-A-Synthetic-Control-Analysis.pdf](https://www.researchgate.net/publication/290481556_The_Economic_Consequences_of_Hugo_Chavez_A_Synthetic_Control_Analysis/links/5a1eca86afdccc6b7f8b726/The-Economic-Consequences-of-Hugo-Chavez-A-Synthetic-Control-Analysis.pdf)

6. STEINER, Nils. Testing for a Political Bias in Freedom House Democracy Scores: Are U.S. Friendly States Judged to Be More Democratic? In: Journal of Comparative Policy Analysis, 13. august 2012. Dostupné na: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1919870

7. HOCEVAR, Mayda – RIVAS, Nelson – GÓMEZ, David. Threats to Academic Freedom in Venezuela: Legislative Impositions and Patterns of Discrimination Towards University Teachers and Students IN: Interdisciplinary Political Studies, 3, 11. december 2017. ISSN: 2039-8573. Dostupné na: <https://www.scholarsatrisk.org/wp-content/uploads/2018/01/Threats-to-Academic-Freedom-in-Venezuela.pdf>

8. HAMILTON, Alexander - HAMMER, Craig. Can We Measure The Power of the Grabbing Hand? Dostupné na: <http://documents1.worldbank.org/curated/en/113281515516828746/pdf/WPS8299.pdf>

9. FACH GOMEZ, Katia. Legal Obstacles to International Investments in Venezuela and Anti-Corruption Policy. Bol. Mex. Der. Comp. [online]. 2017, ročník.50, vydanie.149 707-724s. dostupné na: http://www.scielo.org.mx/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0041-86332017000200707&lng=es&nrm=iso. ISSN 2448-4873

10. CHENG, Hong – LI, Hongbin – LI, Tang. The Performance of State-Owned Enterprise : New Evidence from the China Employer-Employee Survey. Dostupné na: <https://kingcenter.stanford.edu/sites/default/files/publications/1037wp.pdf>

11. LÓPEZ, Maya, Margarita. (2018). Populism, 21st-century socialism and corruption in Venezuela. Thesis Eleven. 149. 67-83. Dostupné online: https://www.researchgate.net/publication/329645879_Populism_21st-century_socialism_and_corruption_in_Venezuela